هیوا
HIWA

ناو و نیشانی هیوا

بەغداد شەقامی زەهاوی یانەی سەرکەوتن
تەلەفون ٢٨٤٠٥

خاوەنی ئیمتیاز یانەی سەرکەوتن
مودیری مەسئوول : حافظ مصطفی قاضی

ئابوونە

	فلس	دینار
ئابونە بو دەرەوەی عراق	٢٥٠	١
ئابوونەی سالیـــــکی لەعراقدا	٠٠٠	١
بو قوتابی	٧٥٠	٠
دانەی بە	١٠٠	فلسە

پارەی ئابوونە پیشەکی ئەدریت
وە بەم ناونیشانە ئەنیرریت
بغداد : شارع المستنصر ١٣ ــ ٣٩
(حافظ مصطفی قاضی)

هیوا

گوڤاریکی ئەدەبی و زانستییە مانگی جاریک دەرئەچی

ژمارە ـ ١١ ـ سال ـ ١ ـ جو زەردان ـ مایس ـ ١٩٥٨

١ ـ نیشتمانەکەت بناسە •• شەقلاوە ـ محمد مولود
٢ ـ حاجی مەلا عبداللەی جەلی •• کویە ـ شارەزا
٣ ـ مندالی کورد •• شەقلاوە ـ مەم
٤ ـ کارگەی چیمەنتو •• عزیز
٥ ـ بەستە بو کوردستان •• کاکە شوان
٦ ـ لە دەوروبەری دانی مافی سیاسی .ئافرەتانا •• روناك
٧ ـ پیشکەش بەتویە نەسرین •• خانەقین • ع • ق
٨ ـ شوینی کومەلایەتی ژن لە کوردستانا •• وەرگیر ـ ج • بابان
٩ ـ ئوپەریتی خوشکو برایەك •• ج • دانا
١٠ ـ قرچە قرچا ئاگریت گەش •• صالح یوسفی
١١ ـ کوڵۆڵی •• محمد مصطفی کوردی
١٢ ـ گوفتوگوی خویندەوارو دارفروش •• محمد امین کاردوخی

١٣ ـ سیمفونی پێنجەمی ـ بیتهوڤن ـ •• سەردار رمزی
١٤ ـ نەخوشی منال ـ وەناق ـ شیکاگو ت • ب • مەریوانی
١٥ ـ بارانی دەستکرد •• مەسعود سید امین
١٦ ـ بەشی هیواو خوێندەوارانی ••
١٧ ـ چیروکی ژمارە •• وەرگیر : مصطفی صالح کریم
وە گەلی شتی‌تریش ئەخوینیتەوە

لە شعری کامەران

ئەی هاورریيانی من ، کام شوین
رەنگ کراوە ، بە پەلەی خوین
هەر لەویدا ، بمنیژن من
نەختیکیش لە سوتوی ـ دوشمن ـ
بکەن بە سەر گوررەکەما
لەگەل ـ گولالەی ناوچەما ـ

خوشك‌و برایانی

هاوپشت

بەهوی پشتگیری‌و پشتیوانی ئیوەی رەوشت جوان‌و خاوینەوە ، بەبونەی بیری بەرزو بەریزی نیشتمان پەروەریتانەوە وا ژمارە یانزەی گوڤاری هیواتان پیشکەش کرا دیارە لەم ماوە کورتەدا بوگەیشتن بەو ئامانجانەی کە بەتیـــــــکرایی هەمووومان بەپەروشەوە بوی تی ئەکوشین توانیومانە کەم‌و زور پلەی هیوامان بەرزبکەینەوە و ئەخوازین دەست‌و پەنجەی خامەتان خوشبیت‌و بی‌ساردبونەوە هەر ئەکارابیت •

شەقلاوە

بوکی خیزانیکی هەژارە

محمد مولود : شەقلاوە

ماموستا روژبەیانی لە حاشیەی ـ شرفنامە ـ ئەفەرموی « شەقاباد ـ شەقلاوە » شاریکی کونە وە لە ـ مسالك الابصار ـ دا ناوی هاتوە ٠٠ بەلام ئەوەی لە میژوی ئەم شارەدا روونە ئەوەیە کە ـ ٤٠٠ ـ سال لەمەوبەر جی‌نشینی ـ میر سیدی کوری شاە علی‌بگ ـ ی سوران بوە ٠٠ وە لە کونەوە هاوینەواری حکمرانەکانی کوردستان بوە ٠٠

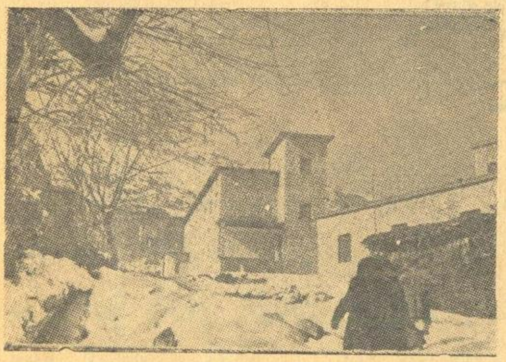

خانزاد خاتونی بەناوبانگیش یادگاری رەنگینی بەسەر توپکەی بەرزی چیای ـ سەفینی ـ بەجی هیشتوە ٠

شەقلاوە لە کوشی ئەم چیایە جوانە بە دریژایی ٣ کیلومیتر لی‌ی راکشاوە ٠٠ وە شاخی ـ سورك ـ ی رەنگ سوریش لەبەر پی‌ی کرنوشی بردوە ٠٠ شاریکی خنجیلەو جوانە لە هاوینەوارە هەرە بەناوبانگەکانی ـ عیراق ـ ئەژمیریت ٠٠ هاوینان بە هەزاران دانیشتوانی

ناوەندو خواروی ـ عیراق ـ و گەلێك بیگانەی دەرەوەش روی تێ ئەکەن بۆ رابواردنی ئەو وەرزە گەرمە لەناو فینکایی‌و دیمەنە جوانە دلرفینەکانی‌و لەژێر سیبەری داری بەرزو میوەداری •

بەداخەوە ئەلێم !•• ئەگەر جوانی ئەم شارە لەگەل ئەو ناریکیەی کە بە ئاشکرا لە خانوە کونو کولانەو ـ گوند ـ ە شەتو خوارەکەیەوە دیارە •• ئەگەر ئەو جوانیە سروشتیەی لەگەل ئەم ناریکیەی لەیەك نزیك بکەینەوە •• ئەتوانین بلێین کە شەقلاوە بەراستی بووکی خیزانیکی هەژارە ،• ئاوی سارد •• باخ‌و میرغوزاری فراوان‌و رەنگین •• داری بەرز••ئاب‌و هەوای سازگار••دیمەنی جوانی ئەم شارە لە دونیادا هاوتای کەمە • ئەوە بەسە گەر بزانری کە حەوت رووباری گەورەو چەند سەد کانیاویکی سارد لە بنە بنەی سەفینەکەی هەلئەقولن‌و بەســــەر باخ‌و میرگەکانی دائەخزن •• و زورترین باخەکانیشی کە نزیکەی ـ ۲۰۰۰ ـ دوهەزارن بی بەش نین لەو کانیاوە بەفرینانە ••

شەقلاوە نزیکەی ۹۰۰ مالیك ئەبیت وە تا ٤٥٠٠ کەسی تیــــــدا نیشتەجین •• ئەگەر چی سەر ژمارەی هاوینانی ئەگاتە ۷۰۰۰ کەس‌و زورتریش •• هەروا ۱٥۰ دوکان‌و گازینوو اوتیل‌و دو قوتابخــــانەی سەرەتایی کە نزیکەی ـ٦٥۰ـ قوتابی تیدا ئەخوینی ، وە پیش ئیستا قوتابخانەیەکی ـ متوسطە ـ شی تیدا هەبو بەلام سالی ۹٥٥ هەلگیراو داخرا •• لــــە تەك ئەمانەوە دوو مزگەوت‌و یەك ـ دیرە ـ ی دیانان ـ مسیحی ـ وە دو قوتابخانەی دینی یەکیکی ئیسلامەکان‌و ئەوی‌تری هی مسیحیەکانی تیدایە •

لەم دوایەدا ـ میری ـ هەستی بەوە کرد کە ئەم شارە هاوینەواریکی نایابی لی پیك دیت •• گازینوو ئوتیلیکی گەورەی بە ناوی خانزادەوە لی کردەوە •• هەروا شارەوانیش چەند شەقامیکی نوی ی باشی لەناو دا برین کە دریژی هەمویان ئەگاتە ـ١٢ـ کیلومیترو ناوی کوردیان لی نران وەکو ـ شەقامی مەولەوی ، خانزاد ، مەمو زین ، تەتەم ، صلاح الدین ، أمین زکی •• سەفین •• هتد ـ وە بە ئەلکتریك رونی کردو پروژەی ئاوی لوولەشی لیدامەزراندو نەخوشخانەیەکی گەورەو باخیکی گشتیشی لیدامەرژاند • وە وا ئومید ئەکری کە حکومت ـ میری ـ زورتر چاو دیری ئەم شارە خنجیلانە بکات •• وە بەرەو ئاوەدانی پیشی بخـــاتو بیگەینیتە ریزی هاوینە هەوارەکانی هەرە بەرزی جیهان •• کە ئەوەش زور چاك لە شەقلاوە ئەوەشیتەوە •

ئوتیلی سیروان لە بەغداد

شوینی خوتەو خزمەتیکی خویانە ئەکریت ، شوینی حەسانەوەی پیخەفی پاکیخاوینی لە نەخوشی ئەتپاریزی لەشەقامی ئەمین خاوەنەکەی کاك نشأت عبدالرحمن وە کاکە حەمەی دەرویش کەریمە ، هـــــەر پارەیەکیش خەرج بکەیت بە فیرو ناروات ئەچیتە وە کیسەی خوت !

بیرەوەری
حاجی مەلا عبداللەی جەلی
١٢٥٠ – ١٣٢٦ کوچی

کویە : شارەزا

حاجی مەلا عبدالله کوری حاجی مەلا اسعدی جەلی‌یە ، دایکی ناوی فاطمەی کچی محمد ئاغای حەویزیە ، لە سالی ١٢٥٠ کوچی‌دا لە کویە هاتوەتە دنیاوە • فەقی‌یەتیکی زوری کردوە ، وە لە گەل ـ حاجی قادری کویی ـ بە فەقی‌یەتی چوون بو بالەکەتی لە دی‌ی ـ شیخ‌وەتمان ـ لە مەدرەسەی مەلا محمد ئەخوینن ، وە لەوی حەز لە ـ حەلیمە ـ ی کچی مەلا محمد ئەکا کە ئەویش شاعرە ئەبی ، ئەم دلداریەیان ئەبیتە سەرچاوەیەکی سازگار بو ایلهامی شعری هەردووکیان • ئەم دوو بەیتە لە هەلبەستەکانی مەلا عبداللەیە کە بو حلیمەی داناوە :

کە بیری[1] هاتە ناو میگەل سەراسەر قرمزی پوشـی
مەلا ادراکی چوو ، شیخیش تەریق ، عارف نەما هوشی
حەبیب دیتی رەقیب وەستاوە چاروگەی بە روودا دا
گوتم: هەوری سیا هات شەعشەعەی خورشیدی داپوشی

مەلا عبدالله ئەگەریتەوە کویە بو وەرگرتنی بیرورای باوکی لـــە داخواز کردنی ـ حەلیمە ـ ، کەچی باوکی نایەلی بو یەك ببن ، لـــە

(١) ئەو ئافرەتەیە کە مەر ئەدوشی •

ئەنجامدا کچە تووشی ئیسقا دەبیو بەم داخە گرانە سەر ئەنیتەوە •

مەلا عبدالله لە سالی ١٢٨٨ کوچیدا لەگەل باوکی ئەچیتـــــە – حەج – ، لە شاری – حەلەب – دا چاوی بە – کەیفی – شاعری کونە دوستی کویەی ئەکەویتەوە • وە لە مەکەدا دوستایەتی لەگەل – نالی – پەیدا ئەکا • باوکی لە حەجدا کوچی دوایی ئەکا ئەمیش کە ئەگەریتەوە کویە ئەبیتە جی‌نشینی باوکی •

جاریك حاجی مەلا عبدالله گەشتیك ئەکا بو – بەغدا – لەویدا چاوی بە – شیخ عومەری بیارە – ئەکەوی وە بە خزمەت – کاکە احمدی شیخ – ئەگا لە مزگەوتی – گەیلانی – دا وە ناسیارییکی زوری ئەبی لەگەل – مفتی زەهاوی – دا • کە زەهاوی لەبەر پیری لا ئەبری لە مفتی‌یەتی ،حکومەتی[1] عثمانی داوا لە حاجی مەلا عبدالله ئەکا ببیتە مفتی بەغدا ئەمیش ئەلی من بە زیندوەتی چاوان نامەوی لە جیی زەهـــاوی دانیشتم •

کە ئەگەریتەوە بو کویە نوسراویکی بە شعری بۆ دیٚ لە شیخ عومەری بیارەوە کە لە سەرەتاکەیا ئەلی :

دەمیکە کاغـــــــەزت نایێتە لامان
عەجەب سستی لە پەیغامو سەلامان
جەلی دایم دەبی جلوەی دیار بی
لەناو گیژاوی شط بی یا کەنار بی

---

(١) لە کتیبیکی دەس‌نووس کونم وەرگرتوە لە کتیبخانەی جەلی زادە لە کویە •

عومەر عومریکە بو تو انتظـــــارە

لە شەوقی تو وەکو ئاو بی قەرارە !

ئەمیش بە شعریکی -٢١ بەیتی- وەلامی ئەداتەوەو ئەلی :

سەلامی من چیـــــە بو تو بنیرم

ئەتوی عذبو فرات من تالو سویرم

عومەر عومریکە گەر مەیلی لەلامە

ئەدی بو مەرکەزی دەردو بەلامە ؟

وە لەگەل شیخ رەزای تالەبانیش زوریان بەیەکەوە رابواردوە لە مەدرەسەی حاجی مەلا اسعدی باوکی بە فقی‌یەتی • وە شـــیخ رەزا ئەم چوارینەی لە ستایشی حاجی مەلا عبدالله داناوە : کە ئەلی :

حاجی عبدالله لە ئادەم فیـــلترە ،

با وەجودی مەرتەبەی پیغمبـــــەری

ئەم بە سەد شەیتان لـــە کویە دەرنەچو .

ئەو بە شەیتانی لە جەنەت دەرپەری

وە هەر وەها شعرەکەی ـ خادمی سوججادە ـ لەگەل شیخ رەزا بە یەکەوە دایان ناوە لە کەرکووکدا کە ئەلین :ـ

خادمی سوججادەی پیغمبــــــەری

کەشتی جوودو سەخا را لەنگەری

أغنیا خواهنـــــد أز انعـــامی تو

سینی شەکراو ، پلاو دوو لەنگەری

ئەو کەسەی خوانی لە بو دی صبحو شام

چی لە ئیمە زیاترە غیرەز کەری !

حاجی مەلا عبدالله مناجاتیکی بە فارسی داناوە ، دوایی کردویەتی بە کوردی کە ئەمە سەرەتاکەیەتی :ــ

با بکەم تەبدیلی نظمو قافیەو رەویەو عروض
بەم زمانە هیچی‌تر شعرم لـــە بۆ هەلناستی
بیـــکەمە کوردی زمانی خۆمە چاکی تێ‌ئەگەم
خوایە تەوفیقم بدەی من بەندە ، تو مەولاستی

بەمە ئاشکرا ئەبی کە ئەم بویژە بەرزە هەستی نەتەوایەتی کوردی هەبوە ، بویە لە زمانی بیگانە وەررس بوە تەنها خزمەت گوزاری نەتەوەو زمانەکەی خوی لا شتیکی پیویست بوە •

بەم چەشنە توماری ژیانی ئەم بویژە ناودارە لە سەرەتای هاوینی سالی ١٣٢٦ کوچی‌دا لە تەمەنیکی ٧٦ سالی‌دا پیچرایەوە •

ــ ژیانمان بەهیواو ئاواتە خوازی ئەبەینە ســـــەر وە بەوئاواتو هیواوەوە سەر ئەنینەوە •

ڤولتـــیر

ــ نیـــاز لەدلداری بەختیار کردنی خوشەویســـتەکەتە • نەك بەختیارکردنی ، خوت •

ــ چاکە کردن لەگەل دوستتا خوشەویست‌ترت ئەکا ، بەلام لەگەل روژمنا ئەتکا بەدوست •

تولستوی

كوچی (حسن توفیق) ی جوانەمەرگ

وا ئەمجارەش گولیکی تازەپشکوتو لە باخی کوردستان هەلوەری ، ئەستیرەیەکی گەش لە ئاسمانیا کوژایەوە ، لاویکی تازە پیگەیشتوی کورد کە هیشتا بەری داری خەباتی نەخواردبو ! کاك ـ حسن توفیق ـ کوچی دوایی کرد •

دەك چەرخی زەمانی چەپ گەرد کوستت کەوی‌و تەخت‌و تاراجت نەمینی چون دلت هات لاویکی نەونەمامی ، خیر لەخو نەدیوی ئاوارەی وەك ـ کاك حسن ـ وا بەم کوتوپری‌یە لە کەسوکارو هـــــاوری‌و نیشتمانەکەی بکەیت ؟

کاك حسن ! ماموستای تی‌گەیشتوی ، پی‌گەیشـــــتوی بە ئاوات نەگەیشتو ، دلنیابە کـــــە نەمردوی‌و هەرگیز نامری ، ناوی پاك‌و کردەوەی بەرزت لە میشکی هەمو کوردیکا جیگای خوی کردوتەوە وە ئەو ئامانجە پیروزانەی تو لە ریگەیا سەرت نایەوە ، ئامانجی هەمو رولەیەکی کورد ئەبیت •

لاوی جوانە مەرگ ! ، لە تەمەنی (٢٨) سالیدا بو • لە سالی **٩٥٢** لە دار المعلمین عالی ـ بەشی کیمیا ـ بە دەرجەی شەرەف دەرچوبو ، کرا بە ماموستا لە ثانوی ـ حی ـ وە لە سالی **٩٥٤**دا وەزارەتی مەعارف فەرمانی‌دا بە ـ فصل ـ کردنی ، دوای ئەوە چو بو سوریە ، وە لەوی دامەزرا بە ماموستا لە ثانوی ـ درعە ـ • لە روژی شەمە ریکەوتی **١٩ـ٤ـ٩٥٨** لە شام کوچی دوایی کرد ، وە لـــــە روژی پینج‌شەمە

٢٤-٤-٩٥٨ لە سلیمانی لە گردی سەیوان تەرمی پیروزی بەخـــــاك سپیررا •

بەبونەی ئەم کوستە گرنگەوە پرسەی بەدل پیشکەش بە هەموان ئەکەین وە لە یەزدان ئەخوازین سەبوری کەس‌و کاری بدات‌و هەرگیز کوستی وایان نەکەوی •

پرســـــــە

جیی سزایە کە گول بە ناکامی گەلای بوەرینی بە نارەوایی نالیم لاوەکانی ئیمە بەخونچەیی دەستی گەردون ئەیان وەرینی ، هەر لەمانگیکا ئەمە سی لاوی جوانە مەرگی کاك حسن توفیق لەسلیمانی صالح سعید لە هەولیر جمال خورشید لەرانیە هەریەکـــــەیان بەدەردو بەلایەکی کوتوپری لیمان جیابونەوە خوای مەزن سەبوری کەس‌و کـــــــارو هەمولایەك بدات •

- هیوا -

«منداڵی کورد»

عزالدین ئیبراهیم لەقوتابیانی پولـــــی
پینجەمی مضفریە لـە هەولیر •

یەکیك لە بەلگە گرنگەکانی پیش کەوتنی گەلانو هوی سەرکەوتنیان لە ژیاندا ، پیگەیاندنی مندالەو پەروەردە کردنیەتی لەسەر رەوشتی باشو خووی پاك و بناغەییکی بەتینی تەندروستی فسیولوجی وە بەرزکردنەوەی هەستو گیانیەتی • وە گەیشتن بەم ئامانجە ولاتە پیشکەوتوەکان جورەها دەزگایان دامەزراندوە کە مندالەکانیان بە هویانەوە چاویان بکریتەوەو لەشو گیان تیدا پەروەردە بکریت • وە چون ـ حکومات ـ لەم روەوە ئەرکی زوریان گرتوتە شان هەروەاش کەسان ئەوەی لە باریاندا هەبی ئەیکەنو دریغی ناکەن ، وە هەست بەوە ئەکەن کە رولەیەك ئیمرو لەسەر

بنچیکی •• توندو بەهێزی ـ تەربیە ـ بڕویت بێشك پیاوی دوارۆژە پیاویکە کە گەلەکەی پێی سەربەرز بێتو شانازی پێوەبکات ، بێ گومان دایکان لەم مەیدانەدا بەشیان لە هەموان پترە •

بەلام ئیمەی •• کورد ئایا لەم ڕووەوە بەرامبەر منداڵەکانمان چیمان کردوە ؟!• و ئەوەی لەسەرمان پێویستە بیکەین کردومانە ؟!•

من لیرەدا وینەیەك لە منداڵی کورد ئەخەمە بەرچاو بو ئەوەی مەبەسی پرسیارەکەم نەختێك ڕوون بێتەوە • وەکو دیارە هەمو سالیك لە ڕوژی ـ دایکانی ـ عالەمی لە ـ یابان ـ پیشانگەیەکی وینە ریك ئەخری بو منداڵانی جیهان کە تەمەنیان لە ناوین ٦ ـ ١٤ سالیدایە بو ئەوەی هەست ـ عاطفە ـ یان بەرامبەر بە دایكو ئەو ڕوژە پیروزە دەرخەن ، هەروا بو تاقی کردنەوەی پلەی زیرەکیان ، وە وا ریك کەوت کە لە دو سالی ڕابوردو ٩٥٦ و ٩٥٧ منداڵی کوردیش لە تەك منداڵی گەلانی‌تر لەو پیشانگەیە بەشدار بیت ، لە ئەنجامی تاقی کردنەوەکە لە سالی ٩٥٦ ـ عبداللطیف حسن ـ ناو منداڵیکی کوردی هەولیری ـ میدالیەی ـ دوەمی عالەمی ـ عیراق ـ ی وەرگرت و لە سالی ٩٥٧ یش منداڵە بەهرەدارە کوردەکەی هەولیری ـ عزالدین ابراهیم ـ کە تەمەنی ـ ١١ ـ سالەو لە پولی پینجەمی سەرەتاییە میدالیەی یەکەمی عالەمی ـ عیراق ـ ی لەگەل شهادەیەکی بەرزی بەناوی دەزگای دایکانی جیهان پیش کەش کرا • ئەم دوو منداڵە کوردە ئیستا لە هەولیر لەژیر چاوەدیری محمد محمد علی عارف ماموستای وینە لە قوتابخانەی ـ مظفریە ـ پەروەردە ئەکرین‌و چـــاوەروانی دوا ڕوژیکی گەش‌و پرسودیان بو ئەکری •

بی‌شك ئەمە ئەوە ئەگەینی کە مندالی کوردیش هەرگیز لە مندالی گەلانی‌تر ئەگەر بەهرەدارتر نەبێت بی بەهرەتر نیە ، لەگەل ئەو هەمو کوسپو تەگەرانەش کە ئەکەونە ریگای دەربرینی هەستو دەرخستنی بەهرەی بە هوی پاش‌کەوتنی گەلەکەی‌و چەپوکی گرانی روژگار کە هەمیشە بەسەر سەریەوەیەتی بەلای منەوە ئەو تەگەرەو کوسپانە نابی ریگای ئەوەشمان بگرن کە ئیمە ـ کەسانی گەلی کورد ـ هەستمان بەرامبەر منداله‌کانمان بەچاکی دەرخەین •• ئیمە ئەتوانین لە سنوری یاساو توانا مانەوە لەم مەیدانەدا دەوری خومان بە ریکی بهینینە دی ، کوا چ یەکیکمان تا ئیستا بو منداله‌کانمان شتیکی وامان کردوە کە شایانی ناز بیت ؟• کەی ئیمە دەزگایەك یا پروژەیەکی نەتەوایەتیمان پیك‌هیناوە کە بە هویانەوە بگەینە ئەو ئامانجانەی سەرەوە ؟!• تەنانەت هیشتا لە هەمو ئەم کوردەواریەدا چەند کەس ئاگاداری چونیەتی ئەم دو منداله کوردەن ؟!• ئەگەر ئەم دو منداله مندالی گەلیکی‌تر بوایە ئەزانن چون ئەخرانە سەر سەروچاوو ریزیان ئەگیراو چەشنەها دیاریان پیش‌کەش ئەکرا چەند زەماوەندیان بو ئەگیرا کە هەمو کەسیك گەورەو بچوك بە شانازیەوە تیدا هەلئەپەرین ؟•• بی‌شك وایان بو ئەکرا کە هەست بەوە بکەن ئەوانیش شتیکن‌و بونیان پیویستیکی نەتەوایەتیەو هەروا هەولدانیان‌و هەنگاو هاویشتنیان بو دەرخستنی بلیمەتی‌و بەهرەیان •• خو روژنامەو گوڤاریش خوراکیکی چەورو بی‌برانەوەیان لی چنگ ئەکەوت •

بە داخەوە •• بە تالی •• ئەلیم •• ئیمەی •• ئیمە •• بە جوریك

لەناو شەوەزەنگی نەزانین بێباکانە •• بە کوێرایی کەندو کوسپی ژیان ئەبرینو ریگا بەرەو مردن ئەپێچینەوە بێ ئەوەی بتوانین رەشو سپی لە یەك جیاواز بکەینەوە •• ، کە سەیرمان نەیەتەوە ئەگەر لەناو ئەو تاریکاییە ـ عزالدین ابراهیمی ـ منداڵە بلیمەتەکەمانو هەواڵەکەیو هەزاران منداڵی کوردی بەهرەداریتریش بزر بن •• و لەم دەریای نەزانینو بێباکیەماندا نقوم ببن •

شەقلاوە : مەم

بەرهەمی نوێ

بەشی دووەمی میژووی کوردو کوردستان دانەری ماموستای مەزن شیخ محمدی مەردوخ •

یاداشتی ماموستا رفیق حلمی بەشی شەشەم •

رشتەی مرواری بەشی سێیەم دانەری ماموستا علاءالدین سجادی •

ئەمانەو گەلی نوسراویتر لەمانگی بەرنگدا پیشکەش بەخوێندەوارانی بەریز کران ، وە لای باوەرپیکراوەکان لەهەمو شاریکی کوردستان بەنرخیکی هەرزان ئەفروشریت •

کارگەی چیمەنتو

نوسینی : عزیز

ئاشکرایە ژیانی میللەتیك چەند کولەکەیەکی تایبەتی رای گرتوە • پتەوی‌و باش دارشتنی ئەو کولەکانە نیشانەی مانەوەو کامەرانی ئەو میللەتە ئەگەینی • وە لە لایەکی ترەوە پتەوی ئەو کولەکانە نیشانەی بزوتنەوەیەکی زانیاری پیروزە کە ئەو میللەتە پەیرەوی ئەکا • بو باس کردن نەبیت ناتوانین ئەم کولەکانە لە یەکتری جیا بکەینەوە ، چونکە وەك زنجیریك بە یەکتریەوە بەستراون وە یەکتریان راگرتوە • لیرەدا نامەوی لە چونیەتی ئەم کولەکانە بدویم ، بەلکو ئەمەویت باسیکی پیشەسازی بخەمە بەرچاو کە پەیوەندی بە یەکیك لەو کولەکانەوە هەیە ، ئەویش کولەکەی ژیانی ئابوریە • وە باسەکەش پروژەی دروست کردنی چیمەنتو ئەگریتەوە • ئەوەی هانی دام بو ئەم باسە ، بونی ئەم پروژەیەیە لە ولاتەکەماندا • وە هەمو ئەزانین ئەم چەشنە پروژانە کاریکی زور ئەکاتە سەر سامانی ولاتەکەمان کە چونیەتی‌و رادەی ژیانمانی راگرتوە • لەبەر ئەمانە نابیت لە هاندان‌و داواکردنی ئەم چەشنە پروژانە دوا بکەوین •

لەم باسەدا لە بەشی چون دروست کردنی چیمەنتو ئەدویم چونکە گەلی رووی تری هەیە کە دریژە بە باسەکەمان ئەدا •

پیش ئەوەی بکەوینە ناو جەرگەی باسەکەوە بزانین چیمەنتو چون دوزراوەتەو چون دەرکیان پی کردوە ؟ میژو پیشانی داوە کە بو یەکەم جار رومانەکان دەرکیان پی کردوە ئەویش بەهوی بونی - برکانی

فیزوزه ـ وه ، کاتی وورو‌ژانی هەرچی گل‌و بەردو گەلیك معادن بە شیوەیەکی تواوەی ئاگرین فری ئەداتە دەرەوە ، بە دامرکاندنی ئەمانە هەمو سارد ئەبنەوە وە یەك ئەگرن ، چەشنە توپەلە بەردیکی تایەتیان لی دەرئەچیت • ئنجا ئەوانیش ئەو چەشنە بەردەیان هینـــــاوە هاریویانەو گرتویانەتەوە لەگەل ئاودا خشتیان لی‌دروست کردوە • بویان دەرکەوتبو ئەم چەشنە خشتە زور قایم‌و پتەوەو توانای مانەوەی زورە ، وە لـــــە لایەکی‌ترەوە ئەلین لە هەریمی ـ پورت لاند (Port Land) ـ لـــــە انگلترا چەشنە گلیك هەیە چەشنە خشـــــــتیکی زور قایم‌و بەهیزی لی‌دەرئەچیت • وە ئەم چەشنە جیاوازی هەیە لە گەلی گلی شوینەکانی‌تری سەرزەوی • بەم هویەوە کیمیا گەرەکانی ئەو ناوە هەولیان داوە بو دوزینەوەی هوی ئەو جیاوازیە • ویستویانە ئەو گیراوانە ـ مرکبانە ـ بزانن کە لەو چەشنە گلەدا هەیە لەگەل ئەندازەکەی تاوەکو بە ئاسانی بتوانن لە گل‌و بەردی جیگایەکی‌تر لەو خشتە دروست بکەن • بەم جورە ناوی ئەم چەشنە گلە بلاوبووەوەو ناوبانگی سەند • هەر چەندە دروست کردنی چیمەنتو لە زور شوین دەست‌پی‌کرا بەلام بو یەکەم جار بەناوی ـ پورت لاندە ـ وە ناونرا •

پیش ئەوەی کارگەی چیمەنتوو جیگاو شوینی بو تەرخان بکریت پی‌ویستە لەسەر ئەو کەسانەی پەیوەندیان بەم باســـــەوە هەیە وەکو ـ جیولوجیەکان‌و کیمیاگەرەکان ـ شارەزاییەکی باشیان لە ســـــەر ئەو هەریمە هەبیت • بو ئەمەش ئەبیت نمونەیکی زور لە بەردو گلی ئەو هەریمە لە گەلی شوینیەوە ئامادە بکەن بو پشکنین ـ فحص ـ تاوەکو

ئەندازەی کەرەسەکانی ــ مواد الخام ــ بدوزنەوە وە بزانن ئەو شوینە بە کەلکی ئەو پروژەیە دیت ! چونکە هەر شوینیك بەردو گلی لی‌بیت مانای ئەوە نیە بە کەلکی چیمەنتو دیت • پیویستە لە هەمو کەلو قوژبنیکی ئەم پروژەیە بکولریتەوە تاوەکو مایەپوچ دەرنەچین‌و بزانین رادەی قازانجی ئەو پروژەیە چەندە ؟ ئنجا ئەبیت دەست بکریت بە دانانی بەردی بناغەی ئەو کارگەیە •

من لە باسەکەمدا ناتوانم هەمو روویەکی ئەم کارگەیە بگرم بەلکو تەنها لە بەشی چون درو ستکردنی چیمەنتو رووی کیمیاگەریەوە ئەدویم •

یەکەم هەنگاو ئەبیت بزانین ئەو کەرەسانەی چیمەنتوی لی‌دروست ئەکریت چیە ؟ چیمەنتو بە کورتی لە بەردو گل دروست ئەکریت • هەروەکو ووتمان ئەمەش ئەوە ناگەینیت کە هەمو چەشنە بەردو گلیك بوی ئەگونجیت • بەلکو کەرەسەکانی ئەبیت ئەندازەیەکی تایبەتی لــەم گیراوانەی خوارەوەی تیدابیت :

١ ــ بەردی کلس ــ کالسیوم کوربوینت ($CaCO_3$) ــ ٢ ــ بەردی ئاسن (Fe_2O_3) ٣ ــ ئوکسیدی ئەلمنیوم (Al_2O_3) ٤ ــ دوهەم ئوکسیدی سلیکون (SiO_2) ــ وابزانم کارگــــەی چیمەنتوی سەرچنار تا ئەم رادەیەی تیدایە ــ بەلام لە هەندی شوینیتر چەند گیراوەیەکی تری تیدا ئەبیت وەکو ــ ئوکسیدی مغنیسیوم‌و گیراوەی گوگرد ــ • دوری نزیکی ئەم کەرەسانە لە کارگەکەوە کار ئەکاتە سەر قازانجی پروژەکە •

ئەم کەرەسانە لە کانەکانیان ئامادە ئەکرین‌و ئەنیررین بو ناو کارگەکە•

ئنجا لیرەوە پیشانی ئەدەین کە ئەم کەرەسانە چی بەسەردیت تاوەکو ئەبی بە چیمەنتو وە بو ئەمەش هەریەکەیان بە جیا ئەگرین •

یەکەم : بەردی کلس ـ کالسیوم کاربوینت ـ زورجار ئەم بەردە ئەندازەیەکی ئەواوی لە ـئوکسیدی ئاسنی ـ تیدایە وە ئەگەر ئەندازەکەی کەم بو بەردی ئاسنی تیکەلاو ئەکریت وەکو لە کارگەی سەرچنار بەکاری ئەهینن ـ لە دیی ئاسناوەوە بوی ئەهینن ـ • ئەم بەردە فری ئەدەنە ناو ئاشی بەرد شکینەوە (Crusher) وە بە چەند پشویەك ورد ئەکریت • ئنجا ئەنیرریت بو گەنجینەی تایبەتی خوی (Storage Hall)

دوهەم : بەردی ئاسن (Fe_2O_3) : چەشنی ریگای پیشـــو ئەگیریت بو وردکردنی ئنجا ئەنیرریت بو گەنجینەی خوی •

سیهەم : گل (Clay) : بە زوری ـ ئوکسیدی ئەلمنیوم (Al_2O_3) و دوهەم ئوکسیدی سلیکونی ـ(SiO_2) تیدایە ـ • ئەم گلە بە ئەندازەیەکی تایبەتی لەگەل ئاودا ئەگیریتەوە لە (Wash Mill) دا ئەبیت بە قوراوو ئەنیرریت بو گەنجینەی قوراو (Clay Silo) وە ئەبیت هەر سەعاتیك جاری نمونەیەکی لی بچیت بو ـ مختبر ـ بو . پشکنین ـ فحص ـ بو دوزینەوەی ئەندازەی ئاوو گلی • تا ئیستا بەم ئیشانە هەموی ئەوتری پلەی وردکردن (Grinding)

چوارەم : هەرچی بەردی کلسو بەردی ئاسنو قوراوەکە هەیە بە ئەندازەیەکی تایبەتی ئەنیرریت بو ئاشی هارین (Slurry Mill) باش ئەهارریت • ئەم گیراوانە کە تیکەلاو ئەبن پیی ئەلین (Slurry)

و ئەنێرریت بو گەنجینەی تایبەتی خوی Slurry Silo، • ئـــــەم
ـ سلەریە ـ ئەبیت هەمو جاریك بپشكنریت ، وە ئەبیت ئەندازەی بەردی
كلسەكەی بە گویرەی چەشنی چیمەنتوكە بیت بی‌كەمو زیادی • ئنجا
ئەنێرریت بو حەوزیكی گەورە پیی ئەلین (Mixer) بو ئامادەكردنی
بو سوتاندن •

پینجەم : لە ـ میكسەرەوە ـ ئەو لیتەیەی تیدایە بەهوی پالەپەستوەوە
ئەمژریتو ئەنێرریت بو ناو تەنور ـ فرن ـ ی سوتاندن • وە ئەم لیتەیە
بەهوی چەرخیكی كەوچك‌دارەوە ئەرژیتە ناو دەمی تەنورەكەوە •
بو ئەوەی خیرایی رشتن (لیتە)كە بو ناو تەنورەكە بزانیت،لە تەنیشت دەمی
تەنورەكەوە حەوزیكی پچوك هەیە پر ئەكریت لەو ـ لیتەیە ـ تا سەر
لیوانی ئنجا بەر ئەدریتەوە ناو تەنورەكە ، ئەو كاتە ئەژمیرنو بە ژماردنیكی
تایبەتی خیرایەكەیان بو دەرئەچیت ، وە ئەو خیرایی‌یە پەیوەندی هەیە
بەسەر هەندی ـ كمیە ـ ی چیمەنتوی دروست‌كراوەوە •

پیش ئەوەی بزانین لیتەكە چون ئەسوتیت؟ توزیك لەسەر ئەو تەنورە
ئەدوین • ئەو تەنورە لە شیوەی لولەیدایە ـ اسطوانی ـ دریژیكەی نزیك
١٠٠مەترو پانیكەی٥ر٣مەترە ئەبیت ـ ئەمیش بەپیی گەورەو پچوكیو
توانای كارگەكە ئەگوریت ـ •

ئەو تەنورە بە خیراییكی تایبەتی ئەسوریتەوە ،هەندیكیان لە دەقیقەیەكدا
جاریك ئەسوریتەوە ،وە ئەم سورانەوەیە پەیوەندی هەیە بەسەر ئەندازەی
دەرهینانی چیمەنتووە خیرا سورانەوەی نیشانەی زور دروست‌كردنیەتی •

رووی ناو تەنورەکە بەخشـــــتی ئاگرین ـ الطابوق الناری ـ داپوشراوە ، وە بە دریژایی بە شیوەیەکی تایبەتی زەنجیرەیەکی ئاسنینی تیدایە بو کوتاندنی چیمەنتوکە بو ئەوەی بە توپەل دەرنەچیت •

لە دەمی خوارەوەی ئاگریکی بەتین ئەکریت بەناویا بو سوتاندنی چیمەنتوکە ، پلەی گەرمایی ئەو ئاگرە لە دەمی خواروی تەنورەکە نزیکەی ١٤٠٠ پلەی سەدی ئەبیت ، وە ئەم گەرمایی‌یە بەرە بەرە نزم ئەبیتەوە تا ئەگاتە نزیك ـ٢٥٠ـ پلە لە دەمی ژووروی تەنورەکەدا • تەنوریك لەم شیوەیەدا بیت نزیکەی ـ٣٥٠ـ تا ـ٤٥٠ـ تەن لە روژیکدا دەرئەکا • وە نابیت ئەم تەنورە لە ئیش‌کردن بوەستیت •

ئەتوانین ئەم تەنورە بەپی‌ی پلەی گەرمایی بکەین بە سێ بەشەوە •

لە بەشی یەکەمدا دوا پلەی گەرمایی ئەگاتە ٢٥٠ پلە ، هەرچی ئاویك لەگەل کەرەسەکەدایە ئەبیت بە هەلم ، وە لە لولەی ـ دوکەل کیشەوە ـ بەرەو دەرەوە ئەروا •

لە بەشی دوهەمدا کە دوا پلەی گەرمایی ئەگاتە ٧٥٠ پلە ، بەردی کلس لیك ئەبیتەوە بو ـ ئوکسیدی کالسیوم‌و دوهەم ئوکسیدی کاربون لە شیوەی غازدا ـ ئەو غازە ریگای دوکەل‌کیشەکە ئەگریت بو چونە دەرەوە •

لە بەشی‌سیەمدا کە گەرمایەکەی ئەگاتە ١٤٠٠ پلە ، هەرچـــــی گیراوەکان هەیە بەسەر یەکدا ـ ئەلکین ـ و لە ناو یەکدا ئەتوینەوە وە ئەبن بە یەك پارچەی بەردینی کە پی‌ی ئەلین ـ کلینکر (Clinker)

بە چەشنی کلو ئاگر لە دەمی خواروی تەنورەکەوە ئەکەویتە خوارەوەو ئەنیرریت بو شوینی ساردکردنەوە •

پاش سارد بونەوەی ئەنیرریت بو هارین لە ئاشی هارینی چیمەنتو (Cement Mill) لەگەل هارینیا بە ئەندازەیەکی تایبەتی بەردی گەچی – کالسیوم سولفیت ($CaSO_4$)– تیکەلاو ئەکریت • چونکە ئەگەر بیتو – کلینکەرەکە – بە تەنها بەکار بهینین ، هەر کە ئاوی بەرکەوت گورج رەق ئەبیت وە یەك ئەگریت ، وە ئەمەش ئەبیتە هوی ئەوەی نەتوانریت ئەم چیمەنتویە بەکار بهینین ، بەلکو پیویستی بە ماوەیەك هەیە ، تاوەکو ماوەی بەکارهینانی هەبیت پیش رەق بونی • پاش هارینیکی تەواو چیمەنتومان دەستگیر ئەبیتو ئەکریتە تورەکەوە وە ئامادە ئەبیت بو فروشتنو بەکارهینانی •

وە نابیت ئەوەشمان لەبیر بچیت ئەبیت هەریەك سەعات جـــــاریك نمونەیەکی لیوەرگیریت بو پشکنین وە زانینی پلەی سوتاندنی • وە لیرەدا بومان دەرئەکەویت کە بەشی کیمیاگەری لەم کارگەیەدا وە لە هەمو کارگەیەکی تردا وەك بربرەی پشت وایە ، بی ئاموژگاری ئەم بەشە کارگەکە لە ئیش کردن ئەکەویت • بەم جورە چونیەتی دروستکردنی چیمەنتومان پیشاندا ، هەرچەندە چەشنی ئیش کردن بە پیی چەشنی کارگـــــەو سروشتی ئەو شوینە ئەگورریت • بەلام لە یەك کارگەدا ئەتوانریت چەند چەشنیك چیمەنتو دروست بکەن ، ئەویش ئەکەویتە ســـــەر گورینی ئەندازەی گیراوەکانی • بەزوری دو چەشن چیمەنتو هەیە :

یەکەم : چیمەنتوی سادە (Normal Cement) بە پیی ئەندازەیەکی تایبەتی دروست ئەکریت بو ئەو ئیشانەی زور پالەپەستو وە قورسایی‌و گەرمایی لەسەرنیە وەکو خانوو گەلی ئیشی سوك •

دوهەم : چیمنتوی نزم گەرمی (Low heat Cement) ئەم چەشنە ئەندازەی بەردی ئاسنی زیاترە لە بەشی یەکەم ، بو ئەو چەشنە ئیشانە بەکار ئەهینریت کە بو ماوەیەکی زور ئەمینیتەوەو قورسایی‌و پالەپەستویەکی زوری ئەکەویتە سەر وەکو پردی گەورەو بەربەستی ئاویکی زور بو دروستکردنی ئەستیلك وە لە گەلیك شوین چیمەنتوی سپی دروست ئەکەن ، ئەویش ئەندازەی بەردی کلسەکەی زیاترە •

پیش ئەوەی کوتای بە باسەکەم بهینم سوپاسی بەریوەبەرانی کارگەی چیمەنتوی سەرچنار ئەکەم چونکە یارمەتیکی دلسوزانەیان دام لە نوسینی ئەم باسەدا وە توانیم کارگەکە ببینم •

﴿ محـــامی ﴾
رشید طالبانی - بابەشیخ -
لە کویەو دەرەوە هـــــەمو
جورە دەعوایەك دەبینـــــی

(چ بیریك کاریگەرترە • چ بیریك ستەمترە لەوەی روژیك بە بەختیاری نیشتمانەکەت نەبینی)

سەربەستی بوتە لوتکەی مەبەستم
هەرچەندە جوانیو دیمەن پەرستم !
لەناو دیلیە ئەندیشە خورم
بی گریەم بەلام ماتو زویرم
چونکە ئاگری بلیسەو کینە
بو کوشکی زوردار گورهەلتە کینە
هەتا کوردستان جیگای زوردار بی
پرر چقلو دارە ئەگەر گولزار بی !

« بەستە بو کوردستانە » !

ـ کاکە شوان ـ

هیشتا کە ساکار ، نەفام ، منال بوم
ساوای ناو بیشکە : یا گروگال بوم
نیگاری شاخو چەمو کیوانت
شەمالی سافی پەنارە کانت
هەوای بی گەردی پاکی بەهارت
گژوگیاو خاكو خولی نازدارت

لوتکەی بەفرینی شـــــاخی خاڵ‌خاڵت
پـــەڕەی گوڵاڵەی کێوانـــــــی ئاڵت

سەرچاوەی ڕوونی لە کەژ هاتوە خوار
لە بەفری زستان ، لە لێزمەی بەهار !

بەکورتی هەرچیـــــك لە تودا کە دیم
هەرچی ســــــەرنجم لێ‌دا هاتەریم ،

هەستی ناو کانی دڵی وروژان • • • • •
ئاوەنگی ڕووتی بە ڕووما پرژان • • • • •

* * *

چـــاووم کردەوە کوێلەو هەژار بوی
خوێنت ئەڕێژرا لەش برینــــــدار بوی

چاووم هەڵهێنــــا زوربەی ڕۆلەکـــەت
ئەگەوزایە ناو خــــــاکو خوڵەکەت

ئـــــەو ڕوژەم نەدی تیـــــایا بتوانی
سەرت هەڵبڕی بە شـــادمانی !

هەر ویرانە شار ، هەر پەریشان بوی
جی‌نیشتەی زوڵمو زورو زیان بوی !!

خەرمانی زێرت خاکت ســـــەرانسەر
خەلاتی کی‌بوو ؟ (بیگانەو نوکەر)

بەم جورە شیوەی تو بو کوردســــتان
گرمەی ئازادی لە بیرما هەســــــتان

ئیستاش ریبواری مــــاندوی کاروانتم
پیشمەرگی هەقی بەرزی ژیانــــــتم

★ ★ ★

ساوا بووم منال ، گەنج بم هەرزەکــار
پەروەردەی تو بووم پەروەردەی ئازار !

بویە وا بەســـــتەی گەرمی ئیمـــانم
جوشی دەروونم ، ئازاری گیانــــــم

بەکول جارر ئەدا بو کوردەواری •
بو ناو جەرگەی شەو جەرگەی هەژاری •

چونکە دەمیکە برســــین ، هەژارین
رەنج ئەدەین بەلام هەر بەش خوراوین

رەنجی چیی ؟ راستی رەنجی (ئەمو ئەوِ)
هیوای مللیشمان چاوی چوتە خــەو !

رەنجـــــی خورایی خەباتــــی بی‌بەر
رەنجی هیـــــــلاکی لە ئەنجام بەدەر

هەنــــگاوی پەلەو بی‌سەرو بی‌شـــوین
نرخی پی‌پیواین بە عــــارەقو خوین

بـــــیرو باوەری پر تینی کوشـــــتین
دەریایە خوینی خورایی رشــــــتین

دەسا با وورد بیین ، سەرنجمان دووربین
تابلیین کوردین ، مەردین ، نامرین !

هەر گـــــەلی ویستی هەقـــــی ژبانی
پیویستی بـــیرەو ، خوینەو ، قوربانی

قەومی رەی راستی تیکوشین نەگری
بەدەم خــــــەیالی خاوەوە ئەمری !

زانیوتە ؟

دارو تەختە بو هەموو پیویستیەکی ناومال و خانوو بەرە بەکار ئەهینریت تەنانەت کەشتیو بەلەم و هەموو جورە ئالەتیکی موسیقاشی لی دروست ئەکری ، داری ساج ، جاوی ، چاموە معاکس هـــــەموو جوریکی بە نرخیکی هەرزان لای (کاک عبدالحسین علی فەیلی)

دەست ئەکەوی ئەم هەلە لەدەس مەدە تازووە لەبەغداد لەشەقامی - شیخ عمر - بەتەنیشت دا رتاش‌خانەی ئەبو عەلیەوە بچورە دوکانی ژمارە ٥ب° - ١ - ٨٨ - لەوی بەئاواتی خوت ئەگەیت •

لەدەوروبەری دانی مافی سیاسی ئافرەتانا

نوسینی : روناك

له ژمارەی پیشودا بەبونەی دانی مافی سیاسی ئافرەتانەوە توزی دوام ، لەو قسانەی کە کردم ئەوەبو کە هیشتا بومان دەرنەکەوتوە ئاخو مافی سیاسی بەتەنها ئافرەتانی خویندەوار ئەدری یان بە هەمو ئافرەتان • بەلام ئیستا کە چونیەتی ئەم مەسەلەمان بو رون بوەوە ئەمەوی کەمیك بەسەریا بیم ، بەلی ، وا ئیستا بومان دەرکەوت کە ئەو مافە بەس بە ئافرەتی خویندەوار ئەدری ، بەلکو لەوە زیاتر یشمان بو دەرکەوت کە زانیمان پاش هاتنی پارلەمانی تازە دەستوری ولات ئەگوری ، جا لەو دەستورە تازەدا دان بە مافی سیاسی ئافرەتانی خویندەوارا ئەنری • واتە مەسەلەی کورد ووتەنی وەختە بلیم ئەم دەنگی دانی مافی سیاسی ئافرەتانە بەخشە دەرچو ، هەرهیچ نەبی بە نیسبەت ئەم جارەوە ، چونکە جاری تا خول - دەورە - ی پەرلەمانی تازەش دوایی نەیەت یان حـــــەل نەکریتو

هەلبژاردنیکی تازە دەس پی‌نەکری ئافرەت بە خویندەوارو نەخویندەواریەوە هەروەك جاران ئەمینیتەوە ئەو کاتەش تەنها بو ژمارەیەکی کەم لە ئافرەتان ماوەی سود وەرگرتن لە مافی سیاسی ئەبی ، چونکە لە عیراقا نیسبەتی خویندەواران پیاوو ژن لە ١٠٪ تی ناپەری ، وە لەم نیسبەتەش پینج‌یەکیکی ئنجا ئافرەت بی •

وەك ئەنجامی پیشەکی سەر ژمیری‌یەکەی ئەم دوایی‌یەی عیراق پیشانمان ئەدا ، دانیشتوانی ئەم ولاتە لە ٦ ملیونو نیو زیاترن ، وە نزیکەی نیوەی ئەم ژمارەیە ئافرەتە ، جا ئەگەر بیین منالی نەفام لەم ژمارەیە جوی بکەینەوە نزیکەی ٢ میلیون ئافرەتی وامان ئەبی کە تەمەنیان بو ئەوە دەس بدا کە بەشداری بکەن لە هەلبژاردنا ، وەك چون لە نیو میلیون زیاتر ئافرەتی وامان ئەبی کە بە پی‌ی یاسای ئیستای هەلبژاردن لە تەمەنیکابن بتوانن خویان دیاری بکەن بو نوینەری • بەلام ئەگەر بیتو وەك نیاز هەیە ئیش وا بروا ، واتە تەنها مافی سیاسی بە ئافرەتانی خویندەوار بدری ، ژمارەیەکی کەم نەبی لە ئافرەتان کەسی‌تر سود لەم دانی مافی سیاسی‌یە وەرناگری • لەبەر ئەوە لام وایە بە هەلەدا نەچووم ئەگەر بلیم ئەم هینانە ناوی باسی دانی مافی سیاسی ئافرەتانە لەبەر دلسوزی نەبو بو ئافرەتان ، بەلکو لەبەر هەندی نیازی‌تر بو ، لە هەمان کاتا ویسترا کە هەندی لە ئافرەتە گەورەکانی پی دەم چەور بکری ، تا لەو توزە قسەکردنەش بکەون کە تا ئیستا ئەیان‌کرد لەبابەت حقوقی ئافرەتەوە •

لیرەدا هیچ بە پیویستی نازانم باس لەوە بکەم کە ئەبی لەبەرچی‌بی تەنها ئافرەتی خویندەوار مافی سیاسی خوی بدریتی ، چونکە ناراستی

ئەمە لەوە رون‌ترە کە بە لی‌دوین رون بکریتەوە • هەمو ئادەمزادیکی ساویلکە ئەوە ئەزانی کە وەنەبی پیاوانیش هەمویان خویندەواربن ، کەچی ئەوان حقوقی سیاسی‌یان بو خراوەتە سەر قاقەز ، هەروا لە دلی خویا پرسیار ئەکا ئەلی ئەبی جیاوازی بەینی ئافرەتی نەخویندەوارو پیاوی نەخویندەوار چی‌بی ؟ وە ئەبی بوچی ئافرەتی هەلگری شەهادەی جامیعەو کلیەو سانەوی لە پلەی پیاوی نەخویندەوارا بن • ئەگەر ئەوەشمان لەبەر چاوبی کە زوربەی ئەو ئافرەتە خویندەوارانەمان کە ریگای گەیشتنە پارلەمان‌یان بو بەرەللا ئەکری لەوانە نین کە هەستی راستی کومەلانی ژنان دەربرن ، وە لە هەندی نوینەرە پیاوەکان کە ئەوانیش هیچ چاکەیەکیان بو گەل لی‌ناوەشیتەوە • شتیکیان نەگەراوەتەوە ، بومان دەرئەکەوی کە ئەم مەسەلەی دانی مافی سیاسی ئافرەتە بە دەسکەوتیکی تەواو دانانری ، وە پرە لە کەم‌و کوری ، وە زیاتر مەبەس لی‌ی سەر قال‌کردنی خەلکی‌یە تا ئەوەی حقوقی ئافرەت بدری ••

شتیکی‌تریش هەیە کە ئەبی زور باش ئاگامان لی‌بی ، ئەویش ئەوەتە بو ئەمروی ژیانی ئافرەت ، خویندەواری قوتابخانەو هەل‌گرتنی شەهادە ترازوی خویندەواری نیە ، ئافرەتی خویندەواری راستەقینە ئەو کەسەیە کە ئاگای لە هەمو نالەباری‌یەکی ژیانی خوشکو کچ‌و دایکانمان بی وە بزانی باری ئابوری‌و کومەلایەتی‌و خویندەواری‌و سیاسی‌مان چەند دوا کەوتوە ، وە چ ناخوشی‌یەکمان لە ری‌دایە • داخی گرانم زور هەست بەوە ناکەم کە لەناو ئافرەتە خویندەوارە رەسمی‌یەکانمانا ژمارەیەکی باش لەم چەشنە هەبی •

بەلام ئافرەتان وەنەبی بەم دابەش کردنەیان لەلایەن کاربەدەستانەوە ، بەراستی دابەش بنو دلیـــــان سارد ببێتەوە ، وەنەبیتیـــــش ئافرەتە خوێندەوارەکانمان بەم - دیاری - یە لاکـــــەونو لی‌ی دانیشن ، ئەبی هەندی کەسیش ئەوە بزانن هەولدانی ئافرەتان بو دەس‌خستنی هـــەمو چەشنە مافیکیان وە بو چونیەکی‌یان لەگەل پیاوانی برایانا لە هەمو مافو ئەرکیکی سەرشانا وەنەبی لە ئارەزوی دەستەیەکو لە حەزی چەند کەسیکەوە هاتبی ، بەلکو حوکمی میژووەو ئەبی ببیو بشگا بە ئامانج • ئەمە هیچ گومانیکی تیانیە • ئیستا ئافرەتان لە بەریوە چونیانا بی‌کەس نین ، وەزعی سەختو نالەبارە پر لە کەندو کوسپیان هەمیشـــــە ریگای راستیان بو رون ئەکاتەوەو فیریان ئەکا چون چاری راستی گیروگرفتەکانی ژیانیان ئەکریو خراپی وەزعیان ئەنجامی چیەو چاك بونی بە چیە ؟•

ئەمە واتە ، بەلام ئەمەوی ئیشارەتیکیش بەوە بکەم کە وەنەبی مەبەسم ئەوەبی ئەو توزە مافەی کە پیمان دراوە - یان ئەدری - بە هیچ دانری ، نەخەیر ، بەلکو تا ئەندازەیەك هەر باشەو بە سەرکەوتن لە پلەیەکی گەیشتن بو سەربانی کامەرانی تەواومان دائەنری • ئەوەی کە ئەمەوی خوشكو دایکانی بەریزم لە یادیان نەچی ئەوەتە کە دانی ئەم توزە مافە هەمو شتی نیە ، بەلکو وەکو مندالیکی نەبەکامی شەلو کویر وایە ، هەر ئەوەندەیە گیانی تیایەو مردو نیە !

من وا لەم مەسەلەیە ئەگەم کە باسم کرد ، جا بزانم بیری خوشكو دایکە بەریزەکانم چونە ؟•

پیشکەش بە تویە نەسرین

خانەقین : ع • ق •

نەسرین بابسررین ئەسرینی پەستی
با چاو برریژین بە سورمەی هەستی

نیسگایە هەڵخەین بە کوردستانا
بە کوردی عیراق ، تورکو ئیرانا

ئەو کوردستانەی کاتی هاتی بو
جوشی سەربەستیو دەسەلاتی بو

شوعلەی ئازادی روژ هەلاتی بو
هەر رولەیەکی شای ولاتی بو

میرو وەزیری بەراو بە تەدبیر
دەستی فەلەکیان ئەخستە زنجیر

شوانو گاوانی بە قەفی گوچان
ملی روستەمی زالیان ئەچەمان

کاوەی بەناوی بە چەکوش وەشان
میشکی شای وەکو زوحاکی ئەپژان

کیوانی سەرکەش سەر لە کاکەشان
داری بەرزی رم دەوەنی قەلغان

دول‌و دەرەی چڕ پڕ پلنگی دڕ
پوزی قەد زەردەی شیروەک سفرە دڕ

داراو ئەسکەندەر سوپای جەنگیزخان
لەبەر سنوریا سـەریان ئەنەوان

نەء نەسرین پەڕرەی میژوی کوردستان
بام لول کەین نەکەین باسی پیشـومان

بەمن بەتو چی ئەو کوردسـتانە !
(نان ئەو نانەیە ئەمرو لە خوانە)

کوردستان ئەمرو بوتە گورسـتان
گوری خاوەن بیر چینی سـەربەستان

ولات بەش بەش‌و داگـیر کراوە
ئالای سەربەسـتی لی‌زەوت کراوە

هەوارگای ویران پڕ لەدرک‌و دال
بوتە هیلانەی واشـەو قەل‌و دال

چیای رەش‌و روت بی دارو دەوەن
دول‌و دەرەی وشک بی پوش‌و پاوەن

شەوانی خاموش بی بەزم‌و ئاهەنگ
روژانی رونی بوتە شـەوەزەنگ

دەواری رەشـی نەخویندەواری
بوتە زانسـتگای دیهات‌و شاری

نەخوشخانەی گەل یەعنی ـ موستەشفا ـ
هەر ـ میری سوورە ـ و شەخسی ـ کانی با ـ

غولی هەژاری هەروەک سەگی هار
ئەسووڕێتەوە دەوار بە دەوار

بو تیکە نانی دەستە کچی جوان
بەرەو ڕێی خراپ ئەخاتە جولان

نەء ! نەسرین بەسە باسی ئیستەمان
هیچ دادی نیە فرمیسک ڕژان

ڕوییو ڕوییوە ئیستەش ئاوایە
دوا ڕوژیش لەدەس منو تودایە

وەرە پیکەوە ئەڕووین شان بەشان
تا ئەگەینە ڕێی ڕاستی تیکوشان

ناسرەوین هەتا کورد و کوردستان
ئەبەینەوە ریز گەلی سەربەستان

لە کەرکوك

لە کوگای عمر بی‌کەس هەمو جورە کتیبو
گوڤاریکی کوردی‌و ڕوژنامەی ـ ژین ـ
دەست ئەکەوی •

شوینی کومەلایەتی ژن لە کوردستانا (١)

شاییو هەلپەرکی ، بەرگی ئالو والا

وەرگیر : ج • بابان

بیستم شایی ژنهینان هەیە لە مالیکدا لەقەراغ شار ، زور حەزم ئەکرد بیبینم بەلام بو ئەوەی کەس نەمان ناسیتەوە هەریەکـــــە میزەریکی شالمان لەسەر کردو عەبایەکی رەشماندا بە شانمانا •• حەوشەی مالە شاییەکە جمەی ئەهات •• زوربەی پیاوان دەستیان گرتبو هەلئەپەررین بە ئەلقەیەکی ناتەواو •• هەلپەرکیکەشیان بە لەراندنەوەی لەش بو پیشەوە ئنجا بو دواوەو راستو چەپکردن بە پی ، هەندی جاریش پی تونگ داگرتن لە زەوی •• جارجاریش خوشی دلیان بە قریوەیەك دەرئەبری ، دەهولو زورناش لە ناوەراستیانا بو •• دوای

---

١ ـ بە کورتی لە یادداشتەکەی مستر ریچەوە وەرگیراوە • کلودیوس جیمس ریچ خوی ـ مقیم ـ ی حکومەتی ئنگلیز بو لە بەغدا لە سالی ١٨٠٨ بەدواوە تاکو • ـ٥ـ ی مانگی تشرینی یەکەمی سالی ١٨٢١ کەبە نەخوشی رشانەوە لە شاری شیراز لە ئیران مردو لەویش نیژرا • ریچ لە سالی ١٨٢٠دا گەشـــــتیکی کرد بە کوردستانی نیوەروی عیراقا بەرەو سلیمانی لەویوە بو کوردستانی ئیران نوسینی سەرەوە هەندیکە لە بەروبومی ئەو گەرانی روژی دوی تشرینی یەکەمی سالی ـ١٨٢٠ـی •

ئەوەی پیاوان دەستیان بەردا نزیکەی ــ٣٠ــ ئافرەتیك دەستیان گرت بە هەنگاوی لەسەر خوو وورد هاتن دەستیان کرد بە هەلپەرکی بە خو لەراندنەوە بو پیشەوە ئنجا بو پاشەوە ، هەمو خویان رازاندبووەوە بە بەرگی ئاوریشمی رەنگاو رەنگ • خشلیان لە خویان دابو هەموش روویان بە دەرەوە بو بەلام بی‌ئەوەی هیچ جولانەوەیەکی وا پیشان بدەن کە بونی سوکی لی‌بیت • بە راستی دیمەنیکی جوان بو ، شتیکی تازەش بو بەلای منەوە ، چونکە تا ئیستا نەم‌دیوە ژن لە روژهەلاتا بەم جورە تیکەلاوی پیاو ببن بەبی پەچەو خو شاردنەوە تاکو ژنە عەشایەریش لەناو عەرەبا بەم جورە خویان دەرناخەن ، تا بە ژنی تورك ئەگات ، تەنها ژنی پیاوە ناسراوەکانو پاشاکان خویان ئەپوشن ، ••• لەگەل ئەمانەشدا هەموی ئافرەتم نەدی لە ئافرەتی کورد بە حەیاو شەرم‌تر تاکو گەلیك لە ژنە تورك بە حورمەت‌ترن •

شوینی کومەلایەتی ژن لە کوردستانا گەلی بەرزترە لە شوینی ژن لە تورکیاو ئیران واتا هەمویان بە یەك چاو سەیر ئەکرینو زور گالتەیان بە ژنە تورك دیت کە وەکو کویلە یاخود کەنیزەك وانە ••

چوپی شتیکی خوشە لای ئافرەتی کورد بویە هەریەکیکیان شوو بکات ئەوانی‌تر خویان پیشکەش ئەکەن بو خزمەت ، هەندی جاریش دیاری ئەبەن بو بوکی هەر بو ئەوەی نەختیك هەلپەررن (١) • چوپی

---

١ ــ نازانم ریچ مەبەسی خەنە بەندانە یاخود پویلانەیەە، دە بەم هویانەوە ئەگەر دیاریَ ببری بو بوك ئەوە لەبەر خاتری توزە هەلپەرکی کە نیە بەلکو بو دوستایەتیو خوشەویستیو یەکیتیە •

هەر لە ـ سیرتو ـ ی ئەغریقی یا ـ رومیکا ـ ئەکات بەلام خوشیو جورەکانی کەمترە •

جلوبەرگی ژن لە کوردستانا هاوەل کراسی پانو کراسی فراوان کە پشتینیکی لەسەر ئەبەسریو بە دوو دوگمەی زیو یا ئالتون دائەخری لەسەر ئەوانیشەوە ـ کەوا ـ لەبەر ئەکری کە لە ئاوریشم یا چنراوی رەنگاورەنگ یا کوجەرات ئەبرری ، لەژیر کەواشەوە سوخمە لەبەر ئەکری ، جگە لە لبـــادەو چاروکەش کە ئەوانیش لەبەر ئەکرین •

پارچە قوماشی ئاوریشم یاخود شالی رەنگاورەنگیش ئەبەستن بە سەرەوە زور بە ریکوپیکیو بە دەرزی قایمی ئەکەن بە جوریك پوپەکەی لەسەرەوە وەك تاج دەرئەکەوی •• گیزو گولونکەشی بە پشتا بەرئەدەنەوە تا نزیك پاژنەی پی ، ژنە دەولەمەندەکانیشیان ناوچەوانیان بە لاگیرەی پلپلەدار ئەرازیننەوە ، بەم لاولای کلاوە کانیشیانا رستە دورر بەرئەدەنەوە ، تەنها ژنەکانیان دەسمال ئەبەستن (١) ، ئەگریجەش زور بەرنادەنەوە بەلام زور خزمەتی پرچ ئەکەن کە بەسەر هەردو شانا بەری ئەدەنەوە ، جلی ژنە لادێیش کراسو دەرپێی لە قوماشی شینو چاروکەیە ، سەریشیان بە کلاویکی بچوك ئەپوشن •

سەروی کلاوی ژن زور قورسە لەسەرکردنیشی ئەزیتی زورە تا ئافرەتەکە پیوەی رایەت ، زور جاریش توکی سەریان

---

١ ـ واتا کچ دەسمال نادەن بە شانا •

ئەروتینیتەوە ئەوەی کە بروای پی‌ناکری ئەلین ئافرەت بەم پیچەوە ئەنون ، خشلیان بەزوری ئالتونە ، هی هەژارەکانیش زیـــو .

بەرگی پیاو بە تەواوی لە بەرگی تورکەکان ئەکا چ لە جورو چ لە قوماشا زور کەمیشیان ـ پاشاو منالەکانی لی‌بکە دەرەوە ـ چوغە یاخود جبەی شال لەبەر ئەکەن . پیـــاو لە ناوەراستا پشتینیک ئەبەستی کە بە ئەلقەی زیو یا ئالتون یاخود بە بەردی گرانبەها رازابیتەوە ، لەسەر ئەمەشەوە عەبا لەبەر ئەکەن ، ئەوەی کە کوردیش بە تایبەتی لەبەرگیا جوی ئەکاتەوە کیش‌و هەوریەکەیەتی کە تیکەلاوە لە رەنگی زەردو سورو شین بە خەتی زیوین‌و زیرینەوە ئەم لاولاکەشـــی بەرئەدەنەوە ...

تولەسەندن

ـ بیر کردنەوە لە تولەسەندن بخەرە دوای هەمو شـــتیکەوە ، بەرامبەر بە دوشمنەکانت دل‌نەرم‌بە ، بە کردەوەی باش‌و خوو رەوشتی بەرزت بە سەریانا سەرئەکەوی ،

شکسپیر

هاتوه ، میوانە لامان ، گشت کەســـــوکارم نەخوش
چون ئەبی من پەست نەبم ، یا دایما نەگریم بەجوش ٠؟

بوچی نازانـــــم کە هەردی نیشتمانە جوانەکـــــەم
پرر لە سامانو فەررە ٠؟ بو کی‌یە گشت سامانەکەم ٠٠؟

من کە سەر رووتو (پەتی) بم ، سەروەتم بو خوم نەبیت
بو بژیم ٠٠؟ بیگانە بمبات ٠٠؟ با ژیانیشم نەبیت ٠٠!

بیستون :

چاوەکەم پەخشان ، بزانە :ـ ئەو کەسەی خوین ئەمژیت
ناوی نامینی بەجاری ، (کاسە پربوو ئەرژیت) ٠٠!

میللەتی کورد (تولە) ئەسینی ، بەبی ترس شەر ئەکات
چونکە ئاوی کاسەمان پر بوو لە زووخاو٠٠سەر ئەکات

گیانە مەگری وا (سبەی) دی ، پر لە گالتەو پی‌کەنین
دوور لە شەر (خواکانی شەرر) یەك یەك بەبی ترس سەربرین

بینە دەستت با بروین پەخشان ، بلین ئاوازی خوش
بولبولی نازدارو ٠ ٠ ٠ نیرگسو گول بینـــــە جوش

پەخشانو بیستون بە جوتە :

وا ئەروین خوشـــــکو برا هاوار ئەکەین بو لاوەکان
کوان ٠؟ وەرن ٠! نوبەی خەباتە قەومی کوردی قارەمان

دوو فەرەنجی لەبەر :

دوو کەسین پیشمەرگی کوردان ٠٠ یەك :ـ نەوەی کاوەی دلیر
دوو : نەوەی پیشمەرگی ئازایە (صلاح الدین) ی شـــــیر

نەوروز لە لەندن ـ ئینگلســــتان

لە (سکرتیری لقی ئینگلستان ، کومەلی زانستی خویندکارانی کورد لە ئەوروپا) وە ئەم نامەیەمان بو هاتوە بو بلاو کردنەوە لە گوڤاری هیوادا باسی ئەو ئاهەنگە ئەکات کە بە بونەی جەژنی نەوروز، جەژنی بەهارو ئازادی ، جەژنی گەلی کوردەوە لە شاری لەندەن پیکهینراوە • وە لە نامەکەیا ئەلی :

لە ئیوارەی روژی شەمە ، دووی خاکەلیوە ٢٥٧٠ (٢٢-٣-٩٥٨) لە لەندەن کومەلەی زانستی خویندکارانی کورد لە ئەوروپا ـ لقی ئینگلستان ـ ئاهەنگیکی گەورەی پیکهینا بەبونەی جەژنی سەری سالی گەلی کورد ، جەژنی بەهارو ئازادی ، جەژنی • نەوروز !

دووان لە شـــــەش ئامانجە بەرزەکانی کومەلـــــەی زانستی خوشەویستمان : (گەیاندنی زانستیو چونیەتی گەلو وولاتی کورد بە جیهان) ، وە (ئاشنایەتی پەیدا کردن لەگەل کومەلە خویندکارانی بیگانە وە یارمەتیدان لە گەلیاندا ئەوەندەی ئامانجو کەلکیان ریگا ئەدا) پیویستیکی ئەوتوی خستوتە سەرشانمان کە لە هەمو هەلیكو ریکەوتیکدا هەول‌بدەین بو ئەوەی ناوی خاوینی کورد بە جوریکی راســـتو پاك بلاوبکەینەوە •

لقی کومەلەی زانستیمان لە ئینگلستان دەمی بو خستبویە پیش‌چاوی کە نەوروز هەلیکی ئەوتویە بو بەجی هینانی هەندی لەم ئەرکانە ، لە

وولاتێکدا کە زور کەم دووراو دوور ناوی کوردیان بیستــــــوە ، پروپاگەندە کردن بو کورد زور پیویستە ، خو ئامادە بونمان بو ئاهەنگی نەوروز هەنگاوی بو لەم پیناوەدا • پوستەر ــ اعلان ــی گەورە بە بونەی نەوروزەوە ــ بەناوی کومەلەی زانستیمان ــ لە گەلی زانستگا ، یانە ، جیگەی کومەلانی خویندکارانی بیگانە وە جیگەی خەلك کوبونەوە هەلواسرا دوو حەفتە لەپیش ئاهەنگەکەدا ، هەروەهـــــا بەم بونەیەوە کومەلەکەمان بو یەکەم جار خوی خستە پیش چـــاوانەوەو خوی پیشکەش بە (٢٥) کومەلی خویندکاران لە ــ لەندەن ــ کرد بە ناردنی نامەی تایبەتی بو بانگ کردنیان بو ئەم ئاهەنگە ، هەروەهـــــا کارتی بانگ کردن بەناو گەلی کەسدا بلاو کرایەوە ، بەم جورە هەلیکی ئەوتو ریك کەوت بو خویندکارانی کورد کە ــ چیروکی ــ کورد بو خەلك بگیرنەوە •

لە ئیوارەی روژی شەمە (٢ / خاکەلیوە / ٢٥٧٠) لە هولی ــ مهاتما غاندی ــ لە ــ لەندەن ــ نزیکەی ١٥٠ میوانی عەرەب کورد ، ئینگلیز ، هیندی ، پاکستانی ، ئەفریقی ،بەخیر هاتن کران وە هەر یەکە گولیکی نەرگزیان پیشکەش کرا ، هولەکە بە گولی نەرگزو گولالەسورەو بە گەلی دیمەنی جوانی کوردستان رازینرابوەوە ، پروگرامی ئیوارە بە گورانی نەوروز دەست پی کرا ، ووتاریکی بە نرخ لەبابەت کوردو کوردستانەوە بە (ئینگلیزی) هەروەها گەلی گورانی کوردی پر لـــە ئاوازو خوش وە چەند هەلپەرکی یەکی جوانیش پیشکەش کرا ، هاتوان زوریان پی خوش بو ، نوینەری کومەلەی خویندکارانی عیراق ئەمثیلی

چوارسەد خویندکار ئەکات ، هەروەها سەروکی کومەلەی خویندکارانی عەرەب ـ تەمثیلی هەزاران خویندکاری عەرەب ئەکات ـ و سکرتیری کومەلەی ئەفریقی ، هەمو ووتاری بە نرخیان پیشکەش کرد ، لـــــە ماوەیەکدا شــــیرینیو خواردن بلاوکرایەوە .. ئاهەنگ بە گورانی ـ کوردستان ـ کوتایی هات .

میوانەکانمان ئیوارەیەکی خوشـــیان رابواردو زوریان لە بابەت ـ کورد ـ ەوە دییو بیست ، ئیمەش ـ گەنجانی کورد ـ زورمان پیخوش بو بە سەرکەوتنی ئەم ئاهەنگەو یاد کردنەوەی جـــــەژنی پیروزەوە .

﴿ میژوی کوردو کوردستان ﴾

بەرگی دوەم لە میژوی کوردو کوردستان پیشکەش بە خویندەواران کرا ، لای باوەرپیکراوەکانی گوڤاری هیوا بە نرخیکی هەرزان دەست ئەکەویت تا زووەو تەواو نەبوە دانەیەك بکرە ، فریاکەوە ...

قرچه قرچا ئاگریت گەش

ـ کەرکوك ـ حزیران سالا ۱۹٤۱ صالح یوسفی

ـ ۱ ـ

گوریا ئاگری تە سوتم ـ کەرکوك ـ
ئاخینـــك بونە تی گیزان وچـــەقوك
هزر خەونـــــین ســــەرکرە زڤروك
هزار مخـــــابن بویە رەش چیروك

ـ ۲ ـ

پەریا وەلاتـــــی رەڤـــاندی بزووری
هەمی لتە جەمیان ژتە بەردان قووری
خەنی و حەمەر بون خو لتە گوهووری
بومە خودانا هیـــــلا سەر شووری

ـ ۳ ـ

هەر چار کنارا ئاگر تەیســـــــین
ئەم بتنی ماین بی هیلینکو لیســـــین
هەستی ڤـــەروتن خین هەلریســـین
نەشـــین چی بیژین نەچی بنڤیســـین

ـ ٤ ـ

دەستەکی چاڤیت پر خین ڤەد مالم
دەستی دی ـ ئاخا ژ سینگی دمالـــم

هندی زڤـــرم بی وەلاتو ومالـــم
بو ڤـــان تالانیت بها کـــیر دنالم

- ٥ -

ئاخ مالشت هیشتا مەست و هیر نەبون
کەلە پـــیرد کیمن تژی زیر نەبون
زکی وەلاتی درانـــد تـــیر نەبون
ما ڤی جهی ویران چی میر نەبون !؟

- ٦ -

دوتن گوهـــانیت وەلاتی هەمیـــا
جوبار دەریژبون بو دەریا و گەمیـــا
تاری وژاری لـــە خودانا جەمیـــا
ئاگری ســـەپانی جەرگی مەقەمیـــا

- ٧ -

ریباریت زیرین تین وچن بی ترس
نە گازی وهەوار نەچی تول وپرس
مەچاندن درین تـــاو حولی وبرس
نەهشـــی ودینیو شەرمی وحیزیا قورس

- ٨ -

فیری و لویراهە کانیـــا بلقینـــە
ســـپەلیت زیرین فیریان شلقینـــە

هەمی پی مەست بون دەستا چەقینــــــە
کـــــریا خودانا تــــەقو رەقینــــــە

— ٩ —

جهی وەلاتی من بو زورخـــــانە
هەمیا ڤەکیشـــــان بارو بارخــــانە
بدلی خو دانان خیــــــــکو کارخانە
کوردســـــــتان کرە گوف وژارخانە

— ١٠ —

تەرش وتالانا هــــــــەر دەم گزگزە
کەس نەشــــــیت بیژیت نی ئەڤە دزە
خوها خدانا ما یـــــــا بی مزە ؟
ما هیز بەس نینە ئەڤ تەنی وکـــزە

— ١١ —

وەلات تارینــــــە بی هــــەیڤو روژن
هەمی پیڤـــــەمان خـــــیرکو نوژن
خینو هەســــــتیا دمیژن دقەروژن
سەر گوری جهی شەمالکیت سوژن

— ١٢ —

ئاگر لە سینگی شــــــــاراندو هەلکر
تژی بزوتو پەلو شــــــــخەو پەلکر
ـ کەرکوك ـ دەلال پیوانو خەلــــکر

بەزی هنـــاڤا جەماندو حەلـــکر

- ١٣ -

دینیت جهی مە ئاگە ژ تە نینـــە
بونە پی ترانك هەرماند ژینـــە
نە خو دنیاسن نە د زانن کینـــە
خودانیت دل سوز ئەزمان برینـــە

- ٤ -

دی رابن بەســـە خورتیت نڤستی
وەلاتی کەتی خینـــا لی رســـتی
دەردا نە هشکر دەڤی قەرســـتی
بەسە سەپانی سەر شوری وســـتی

دوو بەنگ کیش

- یەکەم : ئەوە کوانی سیدارەکەم ؟
- دوەم : ئەوە نیە بە دەستتەوە •
- یەکەم : با ، ئەی تاکەکەی‌تری ؟

شتی تازەی دوزراوەی پزیشکی

لە گوڤاری « العلوم » ەوە وەرگیراوە

١ ـ ئایا پزیشکەکان دەستیان کردوە بە وازهینان لە کیشانی جگەر؟

گوڤاری ـ تایمسی پزیشکی ـ پرسیاری لە ٢٢٢٢ پزیشك کرد لەبابەت جگەرە کیشانەوە دی کەوا **١٧٪** لەوانەی کە جگەرەیان ئەکیشا لە سالی **١٩٥٢** وازیان لیهیناوە وە **٣٪** لەباتی جگەرە سیغار یان نیرگەلە ئەکیشن وە **١٤٪** روژ بەروژ جگەرە کەمتر ئەکیشن وە **٦٦٪** هەر لەسەر رەووشتەکەی جارانیان ئەرون .

ئەوانەی کە وازیان لە جگەرە کیشان هیناوە ، یان لەوەوە نیرگەلەو سیغار ئەکیشن وەیان لەجاران کەمتر ئەکیشن ئەلین ترسی نەخوشی ـ سەرەتان ـ ئەمەی پیکردین .

وە هەروەها پرسیاریشیان لی کرا : ئایا بروا بەوە ئەکەن کـــەوا پەیوەندیك هەیە لە مابەینی جگەرەکیشانو نەخوشی سەرەتانەوە تـــا رادەیەك کە هاینان بدا بو ئیقناع کردنی نەخوشەکانیان بو ئەوەی واز لە جگەرە بینن ؟

٣٢٪ یان وەلامیان ئەمە بو ـ بەلی ـ .

٢ ـ قەلەویو عومر دریژی :ـ

دوکتور ـ جولیوس بومیرانتز ـ ئەلی کە وا قەلەوی هیچ کاتیك

نابی بە کوسپ لە ریی دریژ بوونی عومرا ، وە لەو دیراسەیەدا کـــە کردی بوی دەرکەوت کە وا ١٩٪ لە مەجموعی ١٢٠ نەخوشدا عومریان ٧٥ سالی تیپەر کردووە ، لەگەل ئەوەشا قەلەوییان زور پیوە دیار بوو وە کە پرسیاری لی کردن بوی دەرکەوت کەوا تەنها ـ٢٥ـ کەسیان قەلەو بوون هەر لە گەنجییەوە ، وە هەمو جورە خواردەمە نییەکێ کە حەزیان لی کردووە خواردوویانە •

وە هەروەها دوکتور ـ بومیرانتز ـ ئەلی هەرچەندە کەوا قەلەوی شتیکی باش نییە بەلام ئەبی ئەوەش بزانین کە لاواز بوونی مرووف چەند جاریك وە کەمکردنەوەی وەزن مردن نزیك ئەکاتەوە لەو کەسە لە بریتی ئەوەی دووری خاتەوە لییان • بەلام خەفەتو ئەو شتانەی کە زیان ئەگەیینن بە لەش نیمە ـ خەتەرە ـ بو ئەوانەی چەند جاریك قەلەوییان دیوە بەخویانەوە لەوانە کە هەر لە ئەزەلەوە قەلەو بوونو لەسەر ئەو قەلەوییە ماونەتەوە •

٣ ـ کویریك بە جیهازی ئەلکترونی ئەبینی :ـ

دوکتور ـ جون باتون ـ لە ساوث ئورانج ، لە شاری ـ نیو جیرزی ئەمریکی ـ توانی کە وا لە ژنیکی کویر بکات کە هەندی روشنایی ببینی بەهوی جوولاندنی هەندی لە حوجەیراتی میشکی بە شەپولی کەهرەبائی • وە ئەو ئافرەتەش لە تەمەنی سیوپینج ـ٣٥ـ سالیدایە ، وە چاوی لە تەمەنی هەژدە ـ١٨ـ سالییەوە کویر بووە بە هوی ئاوساندنی رەگی بینینیەوە •

وە دوکتور باتون ئەلی کەوا زانیاری ئەتوانی ئەم جیهازە ریك بخات لە ماوەی پینج سالێترا تا رادەیەك کە بتوانی گشت نیگاریکی راستەقینە بگوری وە بیکا بە شەپولیکی کەهرەبائی هەروەك رادارو تەلەفیزیون ، وە ئەلی کەوا ئەم جیهازە ریکخراوە یارمەتی ئەو کویرانە ئەدا کـــە مەرکەزی بینینیان لە میشکیاندا تووشی ئازاریکی قوول بووە •

هـــەوال

لە یانەی وەرزشی سلیمانیەوە بەشی یاریکەرانی تیپی پی روژی **٢٨–٤–١٩٥٨** هاتن بو بەغداد لەگەل تیپی یانەی برا کوردە فەیلیەکانمانا یاری‌یان کرد ، لەم یاری‌یەدا تیپی برا فەیلیەکان بەسەر تیپی سلیمانیدا سەرکەوتن ، بەرامبەر بە گولیك دوو گولیان لی کردن •

وە تیپی وەرزشی سلیمانی دوو شەو لیرە مانەوە لەم ماوەیەدا بە شەوو بە روژ برا فەیلیەکانمان میوانداری‌یەکی زور باش‌و بی هاوتایان کردن کە ئەمەش لە لایەن هەموو کوردیکی دلسوزەوە شـــــایانی سوپاس‌کردنە ، وە ئەخوازین ئەم برایەتیەو خوشەویستەمان تا سەربیت •

کــوری رۆژ

جــەلال جوبار

ئەی کوری رۆژ توی کەدەم دەم ئارەزوی باریك ئەکەی
کاتی دلداری لەهەرســـاتی لەگەل یاریك ئەکەی

★ ★ ★

چەشـــنی رەنگارە بەئەنواعی تەرز دەرئەخـــەی
هەردەمەی بەرگیك ئەپوشـــیو جورە رەفتاریك ئەکەی

★ ★ ★

کەس نەبو رەنگت بزانی زەردی سوری یارەشـــی
کاشکی ئەم زانی چیە رەنگت لەچون ماریك ئەکەی

★ ★ ★

گاهی دەرویشی بەزەرگو دارعەســاو کەشــکولەوە
گاهی جەردەو ری گری تالانی بیچـــاریك ئەکەی

★ ★ ★

سەردەمی بەرمال بەشانو زاهدی حەی حەی ئەکەی
گاهی شەللاتی بەروژو شەو دزی‌ی شاریك ئەکەی

★ ★ ★

دوستی گورگی کاتی گوشت خواردن بەچەپلەو ئافەرین
رووئەکەیتە لای شوانیش چەشـــنە هاواریك ئەکەی

* * *

گاه لەمزگەوت سەربەمەندیل بانگ‌دەری سەرگومبەتی
گاه لەمەیخـــانە بەیالیلی عجیب کـــاریك ئەکەی

* * *

بوبەدی هینـــانی گشـــت ئامانجیکت بلوێر ژەنی
لی ئەدەی هەردەم بەنەزمی‌و مەدحی سەرداریك ئەکەی

* * *

داخەکەم پەردەی نەزانی عەیبی توی شـــاردوتەوە
بویە توش هەر روژە وا پەیرەو بەبریاریك ئەکەی

پیشینان ووتویانە :ــ

ـ وەکو نیسك وایە بەروپشتی بو نیە •
ـ لە حەوت ئاوی داوە قولەپی‌ی تەر نەبوە •
ـ شەریکی دزەو رەفیقی قافلە •
ـ دروزن هەر جاریك ناشتا ئەکا •

کـــوڵوڵی

نوسینی : محمد مصطفی کوردی : سلیمانی

کەسیك کە لە بنەرەتا وەك بەرگیکی ئاودامان خوا کولولی بە بەربری بیت هەرچی بکات وە خوی بە دارو بەردا بدات هەر کولولە ، وە خوشی بیو ترشی بی ئەبی هەر کولولبیت وە ئەبی هەتا مردن لەژیر باریا بنالینیو پشتی ریشو شانی جدەو بی وە تەنانەت دەستبداتە زیرر بوی ئەبی بە خول ، سا مەگەر خوا ئارەزو بفەرمویت کـــە ئاوریکی لیبداتەوە ـ پەنا بەخوا ئەو کالایە خوا بە بالای کەسی نەبریت ـ •

یەکیك لەم کولولە زکماکانە کاك ـ هەیاس ـ ناوبو • ئەم هەیاسە پیاویکی دلو دەرونو دەمو دەست پاك بو ، بشتکوشتایە چاوی لـــە ناپیاویو نامەردییەوە نەبو ، لەگەل ئەوەشا چاوی لە دەستی کەسەوە نەبو ، هەر ئەیویست بە رەنجی شانو قولی خوی بژی وە چاولەبەری کەس نەبی ، بەلام چیبکات ؟ نان سوارەو ئەم پیـــادەیەو پەردەی کولولی بەسەرا کشاوە ، لە هەر قوژبنیکی ژیانەوە تیوەئەچی بو نان پەیاکردن وەك ماسی لەژیر چنگی هەلئەبلوقیتەوەو رائەکات •

دەمیك ئەبو بە شاگرد مسگەری گەروك کە ئەچنە دەرەوە بو ناو دیکانیو کوچەرییەکان بو قاپی مسین پاككردنەوە کە ئەچونە دییەك یا خیلیك لە مزگەوتی دی ، یا لە دیواخانی کویخا دائەبەزین وە موشەدەمەو تفاقی کاریان ریك ئەخست ، ئنجا وەستای پیی ئەووت :

هەیاس ! هەستە بڕۆرە ناو ئاوایی‌و هاوار بکە : هەر کەسێك قاپی هەیە بێت بۆی سپی بکەینەوە ، ئەمیش بە شەرمێکەوە مـــــــلی ئەنا بەلاوە ئەی‌ووت : ـ ئاخ وەستاگیان ! چی‌بکەم ؟ خۆم هەمو زاتم نیە ـ ٠ وەستای ئەی‌ووت : « کورە ئەوە ئەلی‌ی چی ؟! ئەمیش ئەی‌ووت : « وەستاگیان ! بەخوا زۆر ئەترسم لەوەی کە بچمە ئاوایی‌و سەگ بمگرێت ٠ وەستای ئەی‌ووت : « کەتۆ ئەوەندە بێ‌بڕشت‌و ترسنۆکیت ئەی بۆ منت دەست‌شکێن کرد ؟ وە هاتی لەگەڵما ؟ کوری باوکم ! بەخوا من دابەستە راناگرم ، ها ئەوە چوارقرانی دوێنی‌و ئەمرۆت ! بگەرێرەوە خوات لەگەل ، ئەمیش بە ناهومێدی ئەگەرایەوە تا ئەگەیشتەوە شـــار پیلاوی بە پێوە نەئەما ، وە تا ســـــێ‌چوار رۆژ کفت‌وکۆی ئەندامی نەئەنیشـــــتەوە ٠

جاریکیش ئەچو سێ‌چوار قرانێکی ئەدا بە شێلم یا چەوەندەر یا کەنگر ـ بە پێی کات ـ وە ئەی‌کوڵاندو ئەی‌کردە سەبەتەیەکەوەو هەڵی‌ئەگرت‌و ئەی‌گێرا بەناو شاراو هاواری ئەکرد ٠ لەگەل ئەوەشا کە زۆر پاك‌و چاکی کوڵاندبو کەچی ئەوەندەی بۆ نەئەفرۆشرا کە مایەکەی بگرێتەوە ، ناچار ئەهاتەوە خۆی‌و خێزانەکەی ســــــەریان تێ‌ئەکردو ئەیان‌خوارد ٠

کاتێکیش ئەچو هانای ئەبرد بۆ وەستایەکی گـــــــڵکار ـ بەنا ـ لەگەل خۆیا بی‌با بۆ کار ، بەلام لەبەر ئەوەی کە کارکردن پیشەی نەبو نەی‌ئەتوانی باش هەڵسوڕێت ، لەبەر ئەوە خاوەن

کارەکە بە وەستاکەی ئەووت : بەیانی ئەم کابرایە مەهینەرەوە چونکی زور تەمەڵو تەوەزەلە ٠

ئەم کەساسە چارە رەشە هیچ شتیك نەما کە نەی کات کەچی هەر بوی نەئەچوە سەر ٠ لەدوای چەند روژیك توریکی گەورە – کە بو راوکردنی پەلەوورو باڵندە بەکار ئەهینری – لەگەل حەشاریکی گەروك‌و پرر تورەکەیەك پوچەکی گەنم‌و جوی پەیدا ئەکردو ئەیدا بە شەپکی شـــانیاو رووی ئەکردە دەشت ، تورەکەی وال ئەکردەوەو پوچەکەکەی لەسەر بلاو ئەکردەوەو پەتیکی ئەخستە پزوی تورەکەوەو خوشی ئەچوە ناو حەشارەکەوەو هەناسەی لە خوی ئەبری ، ئاهی نەگرفتە ئەگەر پەلەووریك یا دوانی تی‌بچوایە پەتەکەی رائەکیشـــــاو ئەچو ئەی‌گرتن وە ئەی‌هینانەوەو ئەی‌فروشتن ، وە بەوە بە کولەمەرگی ئەژیا ٠

روژیك لە روژەکـــــانی راویا ری‌ی کـــەوتە بەردەمی ئەشکەوتیك ، کە روانی کوترە کیوی زوری تیایە ، هـــات تورەکەی داناو خوی حەشاردا زوری پی‌نەچو پول پول کوتر ، مرووکانە پوچەکەکە ، ئەمیش پەتەکەی راکیشا ، کە روانی وا کوتری ئیجگار زوری پیوەبوە ، لە خوشیا سەرسام وە دەستی ووشك بو ، وە نەی‌ئەزانی چی‌بکا ؟ کوترەکانیش لە ترسا دەستیان کرد بە هەڵفر هەڵفرو پەلەپروزە ٠ لەناو کوترەکانا وەکو کوتریکی ژیری دانایان تیابی‌و پی‌یان بلی :

پەلەپروزەی بێ‌سود مەکەن ! لەباتی ئەوە هەمو بەجاریك توند
خوتان بدەن بە تورەکەداو بێ‌پچرنو لەم دیـــلی‌و کوژرانی
تیکرایی‌یە خوتان رزگاربکەن ، بەراستی بە تەکانیکی تیکرایی
تورەکـــــــەیان لەت‌و پەت کردو دایانە شەقەی بال ، ئنجـــــا کاك
هەیاس دوو ئەوەندەی‌تر واقی وورماو بەبێ روژی‌و هەناسەی
ساردی گەرایەوە • لەگەل ئەم هەمو کولولی‌و هەژاری‌یەدا کاك
هەیاس ئیستاش نەبەزیوە ، وە هەمیشە لەگەل بەخت‌و ناوچەوانیا
ئەجەنگی‌و بێ‌ووچان لە هەولدایە ، سا یان کالای کولولی لەت‌و
پەت ئەکات لەبەریاو پشویەك ئەدوا هەناسەیەکی حەساوەیی
هەلئەکیشی‌و بەختی نوستوی لەخەو هەلئەستینی ، یان بەو کـــالا
چلکنە ئاودامانەوە بە ناهومیدی‌و کەساسی ئەترنجینریتە گورەوە •

لە أدبی ژاپونی

هەلبەستی مرواری

وەرگیر لە فارسیەوە
ووردی

چاوەکان هەموو ئەرروانن‌ـــە دەریا
دەریا لەجوش‌و خروش‌دایە
لەناو تاریکی بەیانی‌دا
لاوەکانمان وون بوون ....
تا لە راوکردنی دانەی مرواری
کورەی ئاگری خاموش
دووبارە گەرم بیتەوە !

– ٢ –

دەریا شەپول ئەهینی
دایکەکان هەموو بی ووتەن
بە چاوە سرنج دارەکانیان
لەگەل شیوەن‌دا هاوبەشن

– ٣ –

مەخابن !
ئەو چیروکە هەمیشە دووبارە ئەبیتەوە
راوچیەکان ...

لەناو دلی ساردی شەپولەکاندا
لەناو قەلشتی بەردەکان
ئەگورین و ئەسورین
زورترین جار ئەقەومی
کە دەریای پرر لە قین و رق
نایان گەررینیتەوە بو قەراخەکەی
گەلی جاری تریش
کریکارە بە کری گیراوەکان
بە سەدەفی بەتال ،
کیردو چەقوی شکاو
ئەگیررینەوە بو داڵدەکانیان !
بەلام پەنجەی رەش و شەومی شەو
هاواری لەناو چوەکان ،
لەگەل گورانی شادی گەرراوەکان
لەسەرخوو ئاهستە
تیکەلاو ئەکا !!
لەناو کولیتی بچووکی راوکەران
ئەبینی کراسە تەربوەکان
بە ئاگر ووشك ئەکرینەوە
وە کیردەکان بو نەبەردی سبەینی
تیژو ئامادە ئەکرین !!

- ٤ -

دەریا خول ئەداو لەجوشە
لە لاوەکانی قارەمانی ئیمە
تەنیا برریکیان گەرراونەوە
زور لە ئاوایەکان بیدەنگە
نالە نالیکی جەرگ‌برر
گریانە ... نالەیە ...
گورانی ...
نالە نال ، گورانی
ئەچی بو قوبەی ئاسمان !!

« کومەلی مە توشی گەلـــەك مەدەیت خراب یی بوی • هەر ژمارەیەکی دی بەحسی دەردەکی خو بکورتی کەین ، هەرچـــی کەسی بومە تشـــتەکی بنیریت وباش بت دی بەلاڤ کەین » •

-هیوا-

قومار ...

بدلەکی صوتی وصەد جارا مخابن قومار یابەلاڤ بوی لناڤ مـــەوەکی ئاگری ئەکو لناڤ بیشی بەلاڤ دبت •

قومار • • • بەلی قومار چیە ؟ قومار ئەوە کو مروڤ هەڤالی خو ریت بکەت ••• مالا وی کاڤلو ویران بکەت ••• ژنو بجیکیت وی سیفیل بکەت ••• و دیماهیی دوژمنیا وی بکەت •••

باوەر نەکەم ئیك مروڤ بت ئەڤ حالە بو خو یان بو هەڤالی خو یان بو هەچی کەسی بت بڤیت ، وهەچی کەسی وصا نەبت دیارە ئەو مروڤ نینە ، کازندە لی نا ئینە کرن ، چنکی کازندە هەر لمروڤا تینە کرن !

لگەل هندی گەلەك خەلکی کەسپا خو یاکریا ئەڤ شولا پیس ، هەر ئەو بەحس یی لسەر ئەزمانی وان • رینشتنا وان قومارە ، رابون وان قومارە ، ژیان وان قومارە •• هەچەکو چو لدنیایی نینە نەبت ، وبی قومار ما ژیان بو چیە ؟

شەڤیت دریژ دی بورن وقومارجی یی رینشتی لسەر میزا قوماری وەکو دارو وبەرا ، نە هاش تشتەکیە ، نە چو تبینت ، نە برسی تزانت ، نە وصتیانی ، نە خەوی ، نە بیهن ڤەدانی ، چاڤی وی یی لکاغەزا قوماری بطرسو ولەرز ، بەری خو دەتە ئەویت بەرام بەری خو بنەخوشـــــی ودوژمنی هەچەکو بابی وی بی کوشتین ••• برا دوژمنیا برایی خو دکەت •• هەڤالی تڤیت خوینا هەڤالی خو ڤەخوت ••

قومار ریکەکا خرابە ، گەلەك مال بیت کاڤل کرین ، دەولەمەند بیت ژار کرین ، مروڤیت ماقیل بیت رەزیل کرین •

برادەریت خوش تڤی : قومار دەردەکی بی دەرمانە •••• بەلایە تڤیت مروڤ خو زی پاریزیت ••• قومارجی مروڤەکی نەساخە تڤیت خو نیشا دوختورا بدەت ••• هشیار بن خو نیزیك نەکەن •

....

تکا ئەکەین

ئەوانەی گوڤاری هیوایان بونیرراوەو تائیستا پارەی ئابونەیان نەناردوە، بومان بنیرن ، چونکە لەدوای دەرچونی ژمارە ـ ١٢ ـ ئەوانەی پارەی ئامونەیان نەناردووە گوڤاری هیوایان بونانیرریتو ئەوسا مافی گلەیی کردنیشیان نامینی ، ئیتر تکای لیبوردن ئەکەین •

لافی دلداری

نەسرەو : حلە

لە هەلبەستیکی فەیلە سوفی هیند

ـ تاگور ـ وەرگیراوە

لیم گەری با خوشی دلداری بچیژم سەردەمی
گیانەکەم توم خوش ئەوی توم خوش ئەوی
من مەلیک بوم بەرزو ئاوارە بە تووە نیشتمەوە
هوگری دل هوگرت بو تاکو ماوە نەسرەوی
روگەشی بنوینە نەختی تاکو کەی وا دلرەقی
گوایە نازانی کە من توم پر پری دل خوش‌ئەوی
«یا گەرەکتە نازی دلداریت بکیشم سەردەمی »

* * *

چاوەکانم خوشەویستیت گەر لە گەلما نالوی
لیم گەری با ژەهری دلداری بچیژم سەردەمی
کونجی تاریکی کە ئەگرم شورەیی تیا گوم ئەکەم
بو سەرنجی پر گومانت کرد بەئاراستەی ئەوی
گوشەیی تەنهایی جیمەو بی‌ســـــرەو تیا تل‌ئەدەم
تا بەروی ژاکاوی خوما جستەیی دل درەکەوی

بو به چاوی تەوسەوانی پیم دەلی لاچو لەوی

* * *

گەر بە دل نەرمیش لە ئاقارم دلی تو هاتە سوی
لیم گەری با خوشی دلداری بچیژم سەردەمی
هەر کە دیت لافاوی خوشی هاتو دلمی کەوتە بەر
نەتگری هەرگیز بزە کاتی‌کە ئەم‌بینی لەوی
کەی لە دلداری منت‌دی ئارەزوم پەخشان ئەکەم
نارەوایيم لی ببورە جار بەجار لیم دەرکەوی
تا بەکامی دل بچیژم خوشی دلداری دەمی

* * *

سوپاس

باوەرپی‌کراوی هیوا کاك جلال عمر کە لەجەژنا چووە بوسەردانی کویەو ئەوناوچەیە گەڕاوە ماموستا بەریزەکان‌و لاوە شیرینە خوین گەرمەکان‌مان لەهەمو روویەکەوە بوبەشداربون لە گوڤاری هیوادا وەبو کوکردنەوەی پارەی ئابونە دلســــوزانە یاریدەیان داوە ، بەم هویەوە بەناوی ئیدارەی یانەی سەرکەوتن‌و رابەری هیواوە سوپاسیان ئەکەین‌و ئەخوازین لە هەورازی سەرکەوتنا هەست بەمانگوبوون نەکەن‌و قورتیان نەیەتە ریگا •

ئاهەنگەکەی

کومەلی ئاوازی کوردی

فاضـــــــل

لە شەوانی ٢٧ و ٢٨ مانگی پیشودا کومەلی ئاوازی کوردی بو جاری دووەم لەسەر شانو خویان دەرخست • کە بو جاری یەکەمیەتی لە بەغادا ، وە پیش ئەمەش لە هاوینی رابوردودا لە سلیمانیو هەلەبجە یەکەم بەری ئیشیان پیشان دا •

وە هەروەك هەمو ئەیزانین کە وەستا یا هونەرمەند لە سەرەتاو یەکەم دەستکردیا لە ناتەواویو هەلە بەدور نابیت • هەروەها ئەم ئاهەنگەش بەشی خوی پیویستی بە چاودیریەکی باشترو زیاتر ریکخستن بو • هەروەها هەمو سەرەو کاری کەرانی ئاهەنگەکەو ئەوانەی تیایا بەشدار بون پیویستی سوپاسو تقدیرن وە نەك من زور کەسانیتر ئاواتەخوازی ئەوەن کـــە زوزو لەم جورە ئاهەنگەمان بو بگیرن چونکە کوریکی کوردەواریو

ئاهەنگو بەزمێکی خومانە ئەهێنێتەوە یاد کە لە شارو دێهاتەکانی کوردستانا ئەگێرێت کە هەرگیز لە بیر نەچێتەوە •

وە بو بینینی ئەم ئاهەنگە لە شەوی دوەمیا لەگەل چەند برادەرێکی عەرەبدا لە نزیك شانوکەوە دانیشتین • لە سەعات هەشتو دە دەقیقەدا ماموستا کریم زانستی بە بەخیر هاتنێکی دانیشتوان دەرگای ئاهەنگەکەی خستە سەرپشت ، بە دوای ئەما کچە کورد نەسرین فەخری بە دەنگە ناسکەکەیەوە بە زمانی عەرەبی ووتارێکی خوێندەوە • بەخیر هاتنێکی گەرمتری کردینو دورو درێژیش باسی کومـــەلی ئاوازی کوردیو ئامانجیو زور شتیتری کرد • پاش ئەمیش ئاهەنگ دەستی پێ کرد کە ئەمەوی بیکەم بە سێ بەشەوە •

١ ـ گورانی ـ ئەم بەشە زور باش بو بە تایبەتی کوردیەکەی • ئەوە نەبی کە ئەبوایە گورانی بێژە کوردەکانو کورس بە بەرگـــی کوردیەوە خویان دەربخستایە هەروەها لـــــــە گورانی ـ کونە ـ بیسراوەکانیان زیاتر هیچمان گوی لی‌نەبو ، ئەبوایە بە پێی توانا هیچ نەبی چەند گورانیەکی تازەیان بو ئەو ئاهەنگە پیشکەش بکردایە •

٢ ـ هەلپەرکی • ئەم بەشەش تا بلێی پر بەزمو دلگیر بو ئەتوانم بلێم بەشیکی زور لە دانیشتوان ئارەزوی هەلپەرین چوە گیانیانەوە ، بەلام بو تێك نەدانی پروگرام بە چەپلەریزان وازیان هینا • وە ئەم هەلپەرکی‌یانە لە شەش جور زیاتر بون وەکو سێ پێیی ، دینی ، شێخانی ، گولشینی سویسکی •• هتد ، بەلام داخم ناچی لە هەلپەرکی‌ی دینی‌دا زو پەردە دادرایەوە کە هەلپەرکی‌یەکەی پی‌پچرینرا •

٣ ـ بەلام بەشی سێیەم کە تەمسیل بو نامەوی پێی بلیم خراپ بو بەلام زور باشیش نەبو چونکە وەکو هەندی کەمو کوری تیابو نابی چاویش لەوە بنوقینم کە مەبەست لە بیری چیروکەکە زور جوانە • باسی ژیانی چوار قوتابی ئەکا لە دەرەوەی بەغداوە هاتون بو خویندن ، ژوریکیان بە کری گرتوە تیایا ئەژین • لەبەر لاساری سیانیانو گوی نەدانە خویندنو شتی پروپوچو بە زیانەوە خەریك بون ، بویە لەپاش تاقی کردنەوەی سەری سالیان هیچیان دەرنەچون ، بە پیچەوانەی ئەمان چوارەمیان کە لە خویندن زیاتر بە هیچی ترەوە خوی خەریك نەکردبو بویە باش دەرچو •

بەلی مەبەس لە چیروکەکە زور جوانە چونکە هەمو مروڤیك ئەگەر گوی نەداتە کرداری و ئەو پیویستیانەی لە سەریەتی سا هەرچی بن وا دەرناچی و بی بەش ئەبی لە خوشی ژیان و لە سەرکەوتن • بەلام (اخراج و تمثیل کردن) لاواز بو ، چونکە ئەمان چوار قوتابی بون کەچی لە ژورەکەیانا یەك دەست نوین هەبو ، چوار قوتابیەکەش یەکیکیان کە ـ محمد نوری لە دەوری کامەرانا ـ لە وەرزشو بازو رەق کردن زیاتر هیچی تری نەئەکرد ، کە ئەمەی لە وزە چوبوە دەرەوە کە لام وایە لە زورخانەکانیشا بەم جورە ناکەن وە دوەمیان ـ شیخ حسین لە دەوری عثمانا ـ کە زور قەلەوو ورگیکی گەورەی هەبو پشتینیکی بەستبو زور لەخوار شوینی بەستنی پشتینەوە کە بەشیکی زور لە پانتولەکەی سەرخستبو ئەمە با بلیین بو پیکەنین بو ئەی مانای چی هەمو خوشیو ئامانجیکی راوی میش بو لە گەرمەی قسەکردنا ئەو هەمویانی بی دەنگ ئەکرد بە پشتی ملی ئەمو بەسەر کتیبی ئەویتریان و بە دەموچاوی سێیەمیانیا ئەکیشا بو گرتنی میشیك • بیجگە لەمەش ئەگەرچی لە هەموان زیاتر بە پیکەنین بو بەلام هەندی بزوتنەوەی ناشیرین بو • وە سییەم هاوری ـ طە بابان لەدەوری علی دا ـ کە هەر بە سەرداهینان و خو ریك خستنی خویەوە خەریك ئەبو ئەبوایە لەتەنیشت ئاوینەکەیەوە دو سێ رەسمی ئافرەتیشی هەلبواسیایە چونکە ئەم جورە گەنجانە زوریش رەسمو گوڤاری بروپوچ لە خویان کوئەکەنەوە • وە لەمانیش سەیرتر ـ کاك عثمان لەدەوری خاوەن خانودا ـ بە دیمەنیکی زور پەرپوت لەو شیتە گەروکانە ئەچو کە کولیکی پر لە تورەکەو شروشیتال بە خویانا دائەبەسن هاتبوە سەریان داوای کری خانویان لی ئەکات کە هیشتا روی

ئەداوە خاوەن خانو بەو جورە بیتو داوای کری خانو بکات وە بە پارچە قاقەزیك دەستی پیوەبنری و هەلبخەلەتینری لەجیاتی کری خانو • بەلام ـ ئەژی گوران لەدەوری سالاردا ـ دەورەکەی خوی زور بە باشی بینی ئەوە نەبی کە پیویستی بەو هەمو گریانە نەئەکرد چونکە گریان پیشەی پیاوی بی کارەیە نەك تیکوشەر •

ئەمەبو سەرنجو تیبینم • تکام وایە بو لەمـــــــەودوا زیاتر تیبینیو وردبونەوە وە بی بەشیشمان نەکەن لە پیشکەشکردنی ئاهەنگی تر • هیوام سەرکەوتنی هەموانە ئیتر کردنو ئیش لەوانو هاندانیش لە ئیمەوە •

گوفتوگوی

خوینــــدەوارو دارفروش

هەلەبجە : محمد أمین ـ کاردوخی

ئەم شعرانە بەهوی جەژنی دارو درەختەوە دانران وە لە جەژنی درەختی هەلەبجەو خورمالا خوینراوەتەوە •

خویندەوار :ـ

بـــــرای دارفروش زالمی زەمــــــان
بو لـــــەناوت برد داری نیشـــــتمان ؟

بە تەور ، بە تەوراس ، بە تەشویو مشار
ئەبری وورد ئەکەی بە هـــــەزاران دار

بو وا جەور ئەکەی لە نەمـــــامو دار ؟
تا کەی لوریو کەر بە دار ئەکەی بار ؟

لقو پوپـــــی دار بو وا ئەشـــــکینی ؟
داری وولاتمـــــان بو لە بن دینـــــی ؟

دارفروش :ـ

کورە مەکتـــــەبلی کاکـــــەی خویندەوار
زیانی چییە کـــــە من ببرم دار ؟

ژیانی خومو مـــــالو منـــــالم
دار فروشـــــتنەو هیشـــــتا بەدحالم

دەمەو بەیانی زوو ئەچـــم بوشـــاخ
لەگـــەل داربرین هەلئەکیشـــم ئاخ

بو ناتەواویـــم بو بەختی رەشـــم
بو زور قەرزاریو هەژاری بەشـــم

جەور ئەکەم لـــە دار بو نان بو ژیان
وەك دەســـتدار نادەم لە هەژار زیان

دەســـتی کەس نابرم پیاویـــش ناکوژم
خوینی جوتیـــارو هـــەژار نامژم

کـــە دارم بری باریك یا دوو بـــار
بو فروشـــتنی روو ئەکەمە شـــار

کـــەچی ئەبینـــم پولیسی غابات
دیتو دەمـــگریو دارەکـــەم ئەبات

گوریسو تـــەورو تەوراســـم ئەبەن
لە مەحـــکەمەشا بە جـــەزام ئەدەن

خویندەوار :ــ

بـــرای دارفروش داربری هـــەژار
بو بەختی رەشت یەکجـــار بوم غەمبار

ســـەرت هەلبرە بو باخ بروانـــە
دیمەنی باخات ســـەیرکە چەند جوانە

شاخی رووت خوشه یاخو دارستان ؟
دەشتی چول چاکه یا باخو بیستان ؟

له وەختی گەرماو ماندوبون جار جار
ئاوات ناخوازی بو سیبەری دار ؟

گەر گشت دارەکان له بن دەربینین
ئاخری روژی بی دار ئەمینین

ژەندرمەی غابات که دارت ئەبا
له دادگادا به سزات ئەدا

مەبەسی وایه که جاریکی تر
داری تەر نەبری تی بگەی ئیتر

سزای داربرین له تو بسینی
واجباتی خوی بەجی ئەهینی

دارفروش :-

کاکه وادیاره زورشت ئەزانی
چییه دەرمانی لاتیو بی نانی ؟

که دار نەفروشم بو مندالو مال
به چی تأمین کەم ژیانی یەك سال

چیبکەم پیم بلی من لەم دونیایه
نەخویندەوارمو بەبی دەسمایه

مردن خوشـــــتره ئەم وەزعه چـــــیه ؟
بو هـــــــــەر لا ئەروم ئەلین (ئیش نیه)

چون بژیم چیکەم ، توخوا چی چاکه ؟
چون خوش رابویرم لەم خاکه پاکه ؟

خویندەوار :-

کارخانەی شـــــەکرو چنین دائـــــەنری
زور کەســــی بی‌کار ئیشـــــی پی‌ئەدری

تویش دائەمەزریت ئیش ئەکـــــەی لەوی
بەخوشی ئەژیت گشت روژو شـــــــەوی

به ئیــــــش کردنو راســــــتیو دل‌پاکی
خوش رائـــــەبویری تا لەسەر خاکـــــی

نەمـــــــام بنیژه زەوی بکـــــــیله
عەردی نیشــــــتمان خالی مەهـــــیله

هەموی بنیـــــــژه به نەمـــــــامو دار
تا جوان‌بی شاخو دەشتو لادیو شـــــار

داری وشــــــك ببره بیفروشـــــه بی‌غەم
بەد مەبه بو کەس به دەســــتو به دەم

دارفروش :-

لەســــــەر فەرمودەی کاکەی خوینــــدەوار
شەرته قەت نەکەم ئیتر جـــــەور له دار

شەرتە دار نەبرم ئیتر تا ماوم
نەمام گیانمەو درەختە چاوم

وا تەور ، وا تەوراس ، وا گوریسەکەم
هەموم فری‌دا کاسبی‌تر ئەکەم

وا تەشوی‌و مشار ، وا قەیاسەو پەت
چاك تیت گەیاندم بژیت بە حورمەت

بەلام کاکەگیان ئەمە بزانە
لەبەر هەژاری دەردم گرانە

هیچ ئەرزم نی‌یە تا بیکەم بە باخ
نەمام بنیژم هەلنەکیشم ئاخ

خویندەوار :ـ

لە دوجەیلەدا لە شارەزورا
ئەرزی ئەمیری زور دابەش‌کرا

ئیستەش حکومەت ئەرزی زور ماوە
بو لی‌قەوماوو جوتیار دای‌ناوە

بەلکو حکومەت ئەو ئەرزە بەش‌کا
جیگەی چەند داری ئەرزت پی‌بدا

بیکیلە بیکە بە باخ‌و باخات
ئیتر بە خوشی ئەگەی بە ئاوات

خوێندەوارو دارفروش بەیەکەوە :ـ

ســـــــا ئێوش ئەی گەل دڵپاکبن‌و ڕاس
نەمـــــام بنێژن بەبێ قســــەو باس

دەوری لادێ‌و شـــــار دوو کیلومەترە
ئەگەر بە باخ‌کـــەین زور زور جوانترە

لەوەی کـــە دەوریان خاڵی‌و چوڵ بـــێ
یا جێگای زبڵ‌و شـــیاکەو خوڵ بـــێ

بو سودی گشتی هەوڵـــدەین ئیش بکەین
نەمـــــام بنێژین تەمەڵی نەکـــەین

نامەیەک بو

کاک ئەحمەد خواجە

نوسینەکەت (کەگیران) ئەمەندە دڵگیرو جی گربو لەکانگەی ڕاستی کومەلایتی‌مانەوە قولپی ئەداو لەخوشیانا هـــەر ئەم خوێندەوەو ئەم خوێندەوە ، جار جاریش لەبەر خومـــەوە ئەم‌ووت تا وینەی ئێوەی دلسوزو نیشتمان پەروەرمان هەبیت هەر ئەیان گرین‌و ئەبی بـــگیرین ، وەئومیدئەکەین چاوەروانی کردن زور نەخایەنیت •

ڕەشید عارف

سیمفونی پێنجەمی « بیتهوڤن »

نوسینی : سەردار رمزی

لە ژمارەی رابوردوی هیوای خوشەویستا چاوم بە سەرگوروشتەی ژیانی هونەرمەندی بەناوبانگ ـ بیتهوڤن ـ کەوت ، منیش بە پیویستم زانی کە باسی پارچەیەك لە موسیقا گرنگەکانی بکەم کە ئەویش سیمفونی پینجەمە •

لە پیش ئەوەدا دەستبکەم بە باسی ئەم سیمفونی‌یە ئەمەوی لە بابەت موسیقاوە کەمیك بدویم •

موسیقا هونەریکی زور بەرزە ، ئەگەر لە هونەرەکانی‌تر زیاتر نەبی کەمتر نیە ، وە زور بە داخەوە ئەلیم کە ئیمە لەم هونەرەدا دەست کورتین ، وە تا ئیستاش وا تیگەیشتوین کە موسیقا ئەبی هەر بو شادی ، یان بو دەربرینی هەست بە خوشی کردن بەکار بهینری ، لەبەر ئەوە هەر لە کاتی هەلپەرکی‌و ئاهەنگدا موسیقامان بە بیرا دیت بەلام لە راستی‌دا موسیقا وەکو بو دەربرینی هەست بە خوشی‌کردن بەکار ئەهینری ،

هەروەهاش بو دەربرینی هەمو جورە هەستیکی تری ئادەمیزاد بەکار ئەهینری ، لام وایە لیرەدا لەبەر جیگا کەمی نەتوانم لەمە زیاتر لەموسیقا بدویم وە ئەچمەوە سەر باسەکەم •

سیمفونی چی‌یە ؟ سیمفونی جورە موسیقایەکە لە چوار یا سێ بەش پیکهاتوە ، بەشی یەکەم خیرا وە بەشی دوەم لەسەر خوو هیمن ، بەلام بەشی سێیەم بەشیکی سەربەخویە وە پەیوەندی بە بەشەکانی ترەوە نیە ، وە لە ئاوازیکی هەلپەرکی پیکهاتوە کە پی‌ی ئەووتری ـ مانویت ـ • ئە ئاوا ـ هایدن ـ چوارچیوەی سیمفونی بو یەکەم جار دانا بەلام بیتهوڤن هات‌و چەند گوررانیکی تیاکرد وە وای لی‌کرد کە بو دەربرینی هەمو جورە هەستیك بەکار بهینری •

هوی دانانی سیمفونی پینجەم سەرنەکەوتنی بیتهوڤن بو لە دلداریکەیدا لەگەل ـ کونتس دی برنسویك ـ کە کچیکی وەجاخزادە بو وە هەندی خوورەوشتی کومەلایەتی بوو بە کوسپ لەری‌ی ئەم دلداریەدا •

ئەم سیمفونی‌یە کە پی‌ی ئەلین ـ گەردون = قەدەر ـ باسی ئەو زورانە ئەکا کە لەبەینی ئادەمیزادو گەردوندایە ، بیتهوڤن تیپەکەی کردوە بە دوو بەشەوە : یەکەم ـ ئالەتە ـ هەوایی‌یەکان وە بەشی دوەم ـ ئالەتە ـ تەل‌دارەکان ، بەشی یەکەمی بە گەردون داناوە وە بەشی دوەمی بە ئادەمیزاد •

ئەم سیمفونی‌یە چوار بەشە : بەشی یەکەم بە چوار دەنگی پر لە سام کە گەردون ئەیکا ئەم سیمفونی‌یە دەست پی‌ئەکا وە بەم دەنگانە

گەردون لە دەرگای ئادەمیزاد ئەدا وە بانگی ئەکات بو شەرکردن ، کە ئادەمیزاد بەمە ئەزانی ترسی لی‌ئەنیشیت بەلام ناچار ئەبی کە بیتە دەرەوە بەم جورە زوران‌بازی دەست‌پی‌ئەکاو دەنگەکان تیکەلاو ئەبن لەکاتی ئەم ئەم زوران بازی‌یەدا ، دەنگە پر سامەکە جارجار دیتە گویمان دەمیك لەسەرخوو هەندی جاریش بە توندی تا نزیك تەواو بونی ئەم بەشە کە بومان دەرئەکەوی گەردون زالە بەسەر ئادەمیزادا •

بەشی دوەم : ئادەمیزاد هیز ئەهینیتەوە بەرخوی‌و سەرکەوتن ئەخاتە پیش‌چاوی بەم جورە توزیك ووریا ئەبیتەوە وە بە هەمو هیزیکیەوە هەول ئەدات بگا بە ئامانج •

بەشی سێیەم :ـ گەردون ئەم ووریابونەوەیەی زور بەلاوە گران ئەبی وە بە هەمو هیزیکیەوە هەول ئەدا بو ئەوەی سەری ئادەمیزاد پان بکاتەوە بەلام ئادەمیزاد چاو ئەبریتە ئامانجی خوی لەبەر ئەوە خوی رائەگری وە نابەزی ، لیرەدا ئەبینین دەنگی ئادەمیزاد زال ئەبی بەسەر دەنگی گەردوندا ، هەر لیرەدا گوی‌مان لە گورانی سەرکەوتن ئەبی کە ئادەمیزاد ئەیلی •

بەشی چوارەم : لەم بەشەدا گیانە نەبەزەکەی بیتهوڤن دەرئەکەوی ، وە ئەم بەشە دووپا تکردنەوەیەکی بەشەکانی ترە بەلام بە خیرایی ، ئیتر سیمفونی‌یەکە بە سەرکەوتنی ئادەمیزاد بەسەر گەردوندا کوتایی دیت •

لاوی جوانەمەرگ

هێمن

ئەی دوژمنی خوینەخویی کورد   لاوی زرنگ بو کوچی کرد ! ؟
رەنگە بلیت دەردی گران   نەمامی ژینی تیشکان
ئیمە ئەلیین تو ئەی (• • •)   دەستت نایە بینی بە زور ••
خنکانت ئەو نەوجوانە   چونکە تو پیشەت زیانە

★ ★ ★

بو کیی ئەکەی – پیری • • –   تاوانی ئاواو گەلی جور ؟؟
باش بزانە ئا ئەم کوردە   نەتەوەیەکە نەبەردە
لاوەکانی قارەمانن • •   خاوەنی بیری رەوانن
ئەوەنەی یەك توز چەنە   سەر شورریان لا مردنە
هەزار دەربەدەریو کوشتن   خنکانو خوین رشتن
نایان گیرریتەوە دواوە   لەو پەیمانەی کە دراوە ••
– ئەبی بە بازووی تیکوشان –   – ئازادی بکەین کوردستان –

★ ★ ★

پیری • • • رەنجەررو   لە ئەژدەهاکەوە تا تو • • •
زور کرا بو نەوینی کورد   روخان هیچیان بە هیچ نەکرد
بهینەرەوە بەر چاوت   دوینیی هەناو برروات
دوینی کە – • • • – مەزن   راوەستا بەرامبەر مردن
لەگەل ئاگرا شەرری کرد   کەچی هەر ما هەر نەمرد
ئیستاش ئا بەم نزیکانە   هەر ئەو پلنگە کوردانە

رووەو خاكو هەوارگەیان   ئەكەونە ری لەگەل كاروان
كە خوری گەش لە ئاسووە   گزنگیدا ، بە دەم ریوە
هەرچی وەكوو تو بیفەررە   ئەیكەنە سووتوو كوتەرە
هەنگاو هەنگاو نیشتمان   رزگار ئەكەن ، كامەران
ئەژین ، ئەوەی دەربەدەرە   دیتەوە بن ئەم سیبەرە
سیبەری دارو چیای جوان   چیای بلندی كوردستان

★ ★ ★

برای كوردی كوچ كردوو   كاكە حەسەنی نەمردوو ••
دەمی بوو شارە جوانەكەت   سلیمانی جگەر لەت لەت
چاوەرروانی هاتنەوەت بوو   بەو زانستو بیرەی هەتبوو
زامو برینی سارریژ كەی   جیگە بە دوژمنی لیژ كەی
كەچی كاتی هاتیتەوە   لە سەیوان گل درایتەوە
هاتیتەوە بەبی دەنگ   لیكت نابوو چاوی مەنگ
لیوو دەسو پەنجەی ناسك   لەگەل ئیسكو پیستو باسك
وشك بووبوون بەسەر یەكا   دارو بەردیان ئەپیكا !!
ئیستا ئەوەی بە ئاگایە   لەم دوا كوچە نارەوایە
ئەلی لاوی تیكوشەر   نامری لە یادا ئەژی هەر
هەموو سالی چەپكی گول   ئەبەین بو سەر مستی گل
سەر گورری توی نەمردوو   ئیتر گیانی برا بنوو ••
بنوو سەركەوە سەر ران   خاكی پیروزی كوردستان •

وەناو

شیکاگو : دوکتور ت • ب • مەریوانی

وەناق نەخۆشیکی تەشەنەی تاداری گەروو ، زمانە بچکولەو ، لوتە • لە هەر یەکی لەم شوینانە ئەگەر میکروبی نەخوشیەکەی پیگەیشت پەردەیەکی بور وەکو بەلغ لەو شوینەدا ئەبینری ، ئەو پەردەیە پرە لە میکروبی کورینەباکتریوم دیفتیریا (Corynebacterium diphtheria) کە ئەم میکروبە ئەبیتە هوی توش‌بونی ئەم نەخوشیە •

لە هەندی کەسدا بەتایبەتی لە گەورەدا ـ گەروو زمانە بچکولە ـ ئەپەنمی وە ئەم پەردە بورەی تیا نابینری ، یا کەمە ، وە لە هەندی نەخوش‌دا میکروبەکان پەلاماری قورقوراگە ئەدەن ،ئەم جورە نەخوشانە ـ تشخیص ـ کردنیان زور گرانە •

وەناقی لوت :ـ بەشی زوری ئەم نەخوشانە تەنها کونیکی لوتیان توش ئەبی ، ئاوو چلم لەگەل کاژ ـ پیست ـ لە لوتیان دیتەخوارەوە • میکروبی وەناق پەلاماری جیهازی ـ تنفس ـ ، پیستی لەش ، برین ئەدات • وەناقی پیست وەکو برینیکی نیرك‌دار وایە • میکروبی ئەم نەخوشی‌یە کە چوە لەشەوە ژار درست ئەکا ، ئەگەر هاتو ئەم ژارە گەیشتە میشکی نەخوشە کە ئەوا ئیفلیجی ئەکا ،هەروەها ئەم ژارە کار ئەکاتە سەر دل وە لە ٢ـ١٢٪ لەوانەی توش ئەبن ئەمرن •

تشخیص کردنی :ـ پەردەیەکی بور لەسەر زمانەبچکولەو گـــەروو دەرئەکەوی ، وەئەبی نەختێ لەو بەلغە لە ـ لابوراتوری ـ دا بچینری ، ئەگەر میکروبی وەناقیش لە چلمو بەلغی نەخوشەکەدا نەبینرا ئەبی دەرمانی وەناق هەربکری •

بلاو بونەوەی :

هەروەکو ووتمان نەخوشی‌یەکی تەشەنەیە بەهوی چلمو بەلغەمو کیمی نەخوشەوە بلاو ئەبێتەوە ، نزیك بونەوە لە وەناق‌دارو کاریەر ـ ئەوانەی میکروبەکە لە گەروو زمانە بچکولەیاندایە ، بەلام نیشـــانەی نەخوشی‌یەکەیان تیا دیاری نەداوە ـ ، وە بەکارهینانی کەلوپەلیان ئەبێتە هوی توش‌بون • ئەوانەی میکروبی وەناق لە دەمو لوتیان‌دایە ئەگەر حەیوان بدوشن ، دووزنیە ، میکروبی نەخوشی‌یەکە تیکەل بە شیرەکە ببێت ، هەرکەسی لەو شیرە بخواتەوە توشی ئەبی •

میکروبی ئەم نەخوشی‌یە لەو روژەوەی خوی ئەگەینێتە لەشـــــی نەخوشەکە تا ئەو روژەی نیشانەی دەرئەکەوی ۲ـ۵ روژ ئەخایەنی ، وە تاوەکو ئەم میکروبە دررە (Virulent) نەخوشەکە نەخوشی‌یەکە بلاو ئەکاتەوە ، ۲ـ٤ حەفتە لە پاش نەمانی میکروبی درر ئیتر مەترسی لی‌ناکری منالی ساوا تا ئەبێتە شەش مانگ ، ممکنە ، توشی وەناق نەبی ، چونکە ئەگەر دایکی ـ مناعە ـ ی ببی بەمنالەکەی ئەدا وە تا ـ٦ـ مانگ تەءسیری ئەمینی ، لیرە ٥٠٪ دایك ـ مناعە ـ یان هەیە ، ئەوانەی توشی ئەم نەخوشی‌یە ئەبن ، ممکنە ، جاریکی‌تر توشی نەبنەوە • وە ئەم نەخوشی‌یە لە پایزو زستانا زورە •

پاریزگاری :ـ شرینقەی توکسوید (Toxoid) ی وەناق •

منال لە تەمەنی ٢ـ٦ مانگیدا شرینقـــەیەکی وەناق ، دەردەکوپان ، وە کوکەرەشەی ـ ئەمانەتیکەل کراون ـ لی‌بدری ، ٣ـ٥ حەفتە دوای یەکەم شرینقە یەکیکی‌تری لی‌بدری ، ٣ـ١٢ مانگ لە پاش شرینقەی دوەم شرینقەیەکی کە وەلە ٥ـ٦ سالیدا شرینقەی چوارەمی لی‌بدری ، ئیتر ئەو منالە توشی نەخوشی وەناق ، کوکەرەشە ، وەدەردەکوپان نابیت •

وە بو ئەوەی کە بزانین کەسیك ـ گەورەیامنـــال ـ مناعەی ئەم نەخوشی‌یەی هەیە بەهوی طریقەی (Sehick) ەوە ئەزانری ، وە ئەگەر منـــاعەی نەبو ئەبی شرینقەی توکسویدی لی‌بدری • شیری کـــال مەخورەوە ، لە خەلقی بگەینە کە وەناق کوشـــندەیە وەبو پاراستنی منـــال ئەبی شرینقەیان لی‌بدری •

کورنتینە :ـ پیویســـتە نەخوشەکە جوی‌بکریتـــەوە تا میکروبی وەناق لە دەمو لوتیـــا نامینی ، یا ١٤ روژ پاش دەرکەوتنی نیشانەی نەخوشی •

کەل‌و پەلی نەخوشەکە بکولینری ، ئەو ژورەی نەخوشەکەی تیا ئەبی پیویستە پاکو خاوین بی ، بەلای‌کەمەوە روژی نیو سەعاتیك دەرگاو پەنجەرەی ژورەکە بکریتـــەوە ، بوئەوەی هەواکەی بگورری‌و تیشکی هەتاوی تی‌بکەوی •

کەسوکاری نەخوشەکەو ئەوانەی سەری لی‌ئەدەن ـ ئەگەر خواردەمەنی ئەفروشن ـ تا معایەنە نەکرین وە بە تەواوی

تەزانری کە میکروبی وەناق لە دەمو لوتیانا نیە نابی بچنەوە سەر قرمانەکەیان •

ئەگەر هاتو منال نزیك بە نەخوشەکە کەوتبو ئەبی شرینقـــەیەکی ئەنتی‌توکسین (Antitoxin) – ۱۰،۰۰۰ یونیت = وحدە – لەگەل شرینقەیەکی توکسویدی لی‌بدری •

هەر کە دوکتور هەستی‌کرد وەیا بە شـــــك بو لەوەی کەنەخوشەکە وەناقی گرتوە ، پیویســـــتە چاوەری‌ی راپورتی لابوراتوری نەبیت وە دەست‌بەجی شرینقەیەکی ئەنتی توکسینی لی‌بـــــدات ۲۰،۰۰۰ – ۸۰،۰۰۰ یونیت وە پی‌ی بـــــلی کە ئەبی لەجیگەدا بکەوی بو ئەوەی دلی تیوەنەگـــــلی • بو وەناقی پیست پەنیسیلین باشە •

چاوەروانی

بەهوی تەواوبوونی تەمەنی یەکەم سالی هیواوە ، ژمارە دوانزەی گوفارەکەتان بەرازاوەیی پیشکەش ئەکریت انجا بو ئەم ئامانجە لەگەل ناردنی وینەی فوتوغرافی‌تانا چاوەروانی دەستو خامەی نووسەرانی بەریز ئەکەین •

بارانی دەستکرد ..

نووسینی مەسعود سید أمین

باران لەعیراقدا هەمو سالیك لەیەك كاتا ناباراێ ، هەندی سال دەست پیئەكات لەمانگی ـ ایلولەوە ـ رەزبەر وە باران بارین كەم ئەكاتەوە • لەمانگی ـحزیران ـ پوشپەردا وهەندی سال زور ئەباریت ، وەیان كەم • وە ئەم بارانەش بەهوی وەشتی ـ ریاحی ـ ررز ئاواوە دیت كە لەمحیطی اطلسی دەست پیئەكات وەبەسەر دەریایسپی ناوەراســــتا ئەروات لەزستانا ، وەبەسەر عراقدا بەرەو ایران ئەروات • بەتایبەتی سەرووی عراق اعتمادی لەسەر بارانە بو ئاودانی كشتوكالی زستانە وەكو گەنمو جو ، وەلە جیگا تەختەكانا كەنزیك ئاوی كانیوو كاریزە ئەگەر كشتوكال بارانیكەم بوو ئاو ئەدری بەلام زور ترین جیگا بەرزو نزمە وە رووی شاخەكان وە گردەكان لە ئاوەوە دورن وەئاویشی بو سەر ناكەوی •

وە ئەگەر سالیك باران كەم بباری بەزوری دەغلو دان ووشك ئەبیت وەگولەگەنمەكان پوچ ئەبنو بەم هویەوە زیانیكی زور لەخاوەن دغلودان ئەكەویت •

هەمو ئەزانین لەم چەرخەدا ئادەمزاد ئەمەندە پیشكەوتوون توانیویانە پیشی ئەم زیانەش بگرن وە لەكاتی پیویستیدا ئەتوانن باران بــــارینن هەروەها لە روژئاوای ئەمەریكاو توركیادا لەوشوینانەی باران برانیت

به هوی زه‌رانی بلورینی یوداتی زیوه‌وه ـ یودات الفضة باران ئه‌بارینن ، چونکه زه‌رانی بلورینی یوداتی زیوین پله‌ی هه‌لمی ئاوی ناو هه‌وره‌که که‌م ئه‌کاته‌وه وه ئه‌ی گه‌یه‌نیته پله‌ی به‌ستن وه هه‌لمی تری به‌ده‌وراکو ئه‌بیته‌وه وه ئه‌بی به‌تنوکی ئاوو به‌هوی هیزی راکیشانی ئه‌رزه‌وه ئه‌ودلوپه ئاوانه رائه‌کیشت‌و ئه‌ی بارینیت ، به‌م هویه‌وه ئه‌و شوینانه‌ی که‌م باران‌بیت‌و باران به‌سه‌ر کشت‌و کالدا ئه‌بارینن • بوئه‌م مه‌به‌سه ئه‌توانریت له‌جیاتی یوداتی زیو وورده سه‌هولیش به‌کاربهینریت که به هوی فروکه‌ی تایبه‌تی یه‌وه به‌ناو هه‌ورا بلاو ئه‌کریته‌وه یان له شوینه به‌رزه‌کانی چیاکانه‌وه به هوی په‌مپیــــکی به هیزه‌وه توزی بلورینی زیوین به‌ناو هه‌وردا ئه‌پژینریت وه‌له‌گه‌ل هه‌وره‌که‌دا تیکه‌لاو ئه‌کریت‌و به‌م چه‌شـــــنه بارانیکی زور ئه‌بارینریت • به‌سه‌ر کشت‌و کال‌دا •

ئه‌گه‌ر له‌وولاته‌که‌ماندا په‌یره‌وی ئه‌م چه‌شـــــنی باران بارینی ده‌ستکرده‌بکرایه سوودیکی گه‌وره‌ی ئه‌بو وه ئه‌مان توانی له‌هـــــه‌مو هه‌وریك باران ببارینین‌و پیشی ئه‌وه بگرین‌که به‌هوی که‌م بارانی‌یه‌وه کشت‌و کاله‌که‌مان وشك ببیت‌و زیان مان لی‌بکه‌ویت •

ـ خونچه‌ی ئازادی به خوین ئه‌گه‌شیته‌وه •

مارك توین

ـ ئازا ئه‌و که‌سه‌یه له ته‌نگو چه‌له‌مه‌دا خوی بو بگیری •

افلاطون

بەشی هیواو خوێندەوارانی

ئەم بەشە پاڵمان پێوە ئەنێت کە روو بە رووومان بکاتەوەو بزانین کێ تاوان کارە !

کاك ناکام لەداخی ئەمەی نووسینێکی بوبلاو نەکراوەتەوە نامیلکەیەکی بلاوکردوتەوە کە پڕیەتی لەتوانجو سەرزەنشتی ! کەئەبو لەجیاتی ئەمە نامەیەك بوئەو خاوەن گوڤارانە بنوسـیتو هوی بلاو نەکردنەوەی نووسینەکەی بپرسیت چونکە زور جاری‌وا هەیە نووسینەکانتان ناگات وەیان لەبەر ئیش زوری ماوەتەوەو بەرچاو نەکەوتووە ، یان بەکەلکی بلاوکردنەوە نەهاتوە !

لەلایەکی کەشەوە هەندیك لە نووسەران کەنووسینەکانیان بوبلاو نەکراوەتەوە ئەلێن ئیمە بەدوای ناوی گەورەدا گەراوین ، رەنـگە ئەمەراست بیت چونکە لای ئیمە ئەوکەسە ناوی گەورەیە کە نووسینەکەی بەفەر بیتو بوسودی گشتی بیتو زامیدواکەوتوویی‌مان ساریژبکات ، نووسین شتیکی شار راوەنیە هەمو نووسـینیکی جوانو بەفەر ناوی خاوەنەکەی بەرزئەکاتەوەو بەخوشی‌یەوە بوی بلاو ئەکریتەوە .ئەگەر بەوردی سەرنج بدەینە نووسینەکانی هیوا هەموی بوئەوە ئەشین لەگەل ناوی خاوەنەکانیا لە چوارچیوەی زیرین بگرینو هـەمو کوردیك

شانازی پیوەبکات .

ئیتر تکائەکەین تووی دور بەرەکیەتیو دوودلی لەناو ناوانی نیشتمان پەروەرانا مەچینن بام هەناسەیەك ، پشویەك بدەین لەلایەکی تریشەوە ئەمانەوی بزانن ئەو نووسینانەی بوبلاوکردنەوە بشیتو کەلینیك بگریت نووسینی هەرکەسیك بیت بلاوی ئەکەینەوەو ناوەکەش لامان زور بەرزەو پیروزەو ریزی ئەگیریت وە نوسینیکیش کە بلاو نەکرایەوە ئەبـــی بزانریت کە نووسینەکەی باش نیە ئەبی بوباشکردنی تیبکوشیت .چونکە ئیمە بەپیویستی نازانین لاپەرەکانی هیوا بەمە پربکەینەوە ، هەموجاریك بنوسین فلانکەس نوسینەکەت خوارە ، ناربکەو ناپەسەند خاوەنەکەشی بنوسیتەوە لەبەرچی ؟ بوچی ؟ ئیمەیش بنوسینەوە بویە .. کە ئەم لای لایەیە ئەبیتە هوی دل ئازاردانو پارە بەفیرو خەرج کردن سەرەرای توانجو گلەیی کردن .

لەدواجارا تکای لیبوردن لەهەمو برا خویندەوارەکانمان ئەکەین کەشتیکیان بوبلاو نەکرایەوە بیریان بەلای خراپا نەچیت چونکە ئیمـــە ئامانجمان خزمەت کردنە ، نەك ویرانکردن ،وەلەئاقار هەمو گلەییو سەرزنشتییەك کە راست بیت گەردن کەچین و تکای لیبوردن ئەکەین .

سەرەتای ئیش هەمو یەكبونە ئەویش نابی هـــــەتا

هەر برینی کە لە دلدا هەیە ســـــاریژی نەکەی

- شوکری -

چیروۆکی ژمارە

دایکی ئازادی خواهانە (١)

وەرگیر : مصطفی صالح کریم

نرکەو نالەی توپ هیواش بووەوە ، مەیانی جەنگ کشومات بوو ، گەلی لاوی ئازا لە خوینی خویانا ئەتلانەوە پاش ئەو شـــــــەرە ناهەموارەی کە دریژایی ئەو روژە دەوامی کردبوو ، ئیتر نە دەنگ مابوو نەرەنگ جار جاریك نەبی گرمەی هەورە تریشقەیەك یان نوزەی بایەك ئەهات •

لەبەردەمی دییەکەشا ژنان کوبوبونەوە مقومقویان بوو لەناو خویاناو هەمو بە پەروش بوون ـ نەك بو هەوالی میردو کورو کەسوکاریان ـ بەلکو بو هەوالی جەنگو پەیامی سەرکەوتن ••• هەمو ئاواتی ئەو ژنوکیژولانە ئەوەبو کە پیاوەکانیان بگەرینەوە بە سەرکەوتویی یان هەر نەگەرینەوە ، لەولای ئەوانیشەوە پیرەمیردیکی نەوەد سالەیی دانیشتبوو ، پیری سومای چاوی بردبوو چەرمی لەشی نوسابوو بە ئیسکەکانیەوە ، ئەویش هەر چاوەروانی ئەنجامی ئەم روژە گەورەیە بوو لە تەنیشت

---

(١) نوسینی چیروکنوسی بلیمەتی مەجەری ـ یوکای ـ لە عەرەبیەوە وەرگیراوە بە کەمیك دەستکارییەوە •

ئەمیشەوە لاویکی شەلو گوج چیچکەی کردبوو هەر هەناســـــەی هەلئەکیشاو خیراخیراش بە پیرەمیردەکەی ئەووت :

ـ خوا بو وای لە من کردو نەیهیشت بچمە کورری جەنگەوە •

لەبن درەختیکی سەوزی بە ئاسمانا چوودا دوو ئافرەتیش جیـــا بوبونەوە گەورەکەیان لە بەینی ۳۰ سالانو چلسالانا بوو گەرداوی زەمان نەیتوانیبو جوانیـــەکەی لیبسینیتەوە ، بەلام هەمو گیــــانی بلیسەی ئاگر بوو ، چاوەکانی کەم کەس ئەیتوانی خوی لە بەرا بگری ، بە تیکرایی ـ یودیث ـ نمونەی ئافرەتی تەواو بوو ، ئەویتریشیان ناوی ـ ئارانکا ـ بوو دەسگیرانی تاقە کورەکەی ـ یودیث ـ بوو کە لـــــەم کاتەدا لە شەری ژیانو مردنا بوو لەگەل لەشکری دوشمن لە سوارەی قەوزاق •

لە پر ـ یودیث ـ رووی کردە دەشتە کاکی بە کاکییەکەو پەنجەی راکیشا ووتی :

ـ چاوت لە تارماییەك نیە نزیك ئەبیتەوە ؟

ـ ئارانکا ـ چاوی بری یە دەشتەکە بەلام بیسوود بوو ئەو چاوە شینانە ئەوەی بەدی نە ئەکرد کە چاوە رەشە بەهیزەکانی ـ یودیث ـ دیبوی •• بەلام تارمایی تا ئەهات نزیکتر ئەبووەوە تا بە تەواوی شیوەی ئاشکرا بوو ، سەر کولمی کچە خوینی تیزاو سوور هەلگەرا ، دەموچاوی دایکەش هەلبزرکاو تیکچو ـ ئارانکا ـ چرپانی بە گوییداو دەستیکیشی خستبوە سەر دلی :

ـ ئەوە ••• ئەو ••• خویەتی •

بەلام ـ یودیت ـ قیژانی :

ـ بی‌چەك ؟ چەكی پی‌نیە •

(ئەمەی ووت هەردوچاوی داپوشی بە چەمولەكانی) ، تارماییەكەش بە لارەلارەو ملكەچ نزیك بوەوە ، كە چاوی بە كومەلە ئافرەتەكە كەوت رووی كردە شوینەكەیانو ئەوانیش هەمو ناسیان كە ئەمـــــــە كورەكەی ـ یودیت ـ ە ، خەندەقیك هەلكەندرابوو لە بەینی ژنەكانو سەربازەكەدا ئەمیش ئەوەندە بی‌هیز بوو لەپەوروو لەسەر خەندەقەكە كەوت بەزەویدا كە سەیر ئەكەن هەمو بەرگەكەی بەری خلتانی خوینە ، هەردوو دەستیشی ناوەتە سەر برینیك كە لە سنگیایەتی دایكە دری بە ژنانداو چوە سەر كورە خوینـــاویەكەیو بە دەنگیكی بەرز پی‌ی ووت :

ـ لە كوی چەكەكەت بەجی هیشتوە ؟ كوا تفەنگەكەت ؟

(كورە ئەی‌توانی بلی تفەنگەكەم كە سونگیەكەی بە سەرەوە بو لە سنگی دوشمنما بەجیم هیشت ، بەلام ئەیزانی كە ئەم ووشەیە ناچیتە دلی دایكیەوە لەبەر ئەوە هیچ هیزیكی نەدایە بەر خوی تا بدوی) •

ـ قسە بكە كورم ! بەزیین ، ژیر كەوتین ، شكاین ؟

ـ • • • • • • • •

ـ بو خوت توشی ئەم شەرمەزاریە كرد ؟ بو گەرایتەوە ؟

ـ • • • • • • • •

ـ ئەگەر هاتویتەوە بو ئەوەی لیرە بتنیژین خەیالت خاوە ، برورەوە مەیانی جەنگ لەوی گور بو خوت بدوزەرەوە ، گورستانی ئیرە جیگای

توی تیا نیە ، لەبیر خوشتی بەرەوە کە لەم دی‌یە لە دایك بووی ••

(دایکە بی‌دەنگ بوو ، سەری نایە ناو هەردوو دەستی‌و هەستی کرد کە ئاگر لە ناوچەوانی ئەباری • کورەش سەری هەلبری‌و چاوی گیرا بە ژنەکانا یەکیکیان نەبوو بەزەییان پیا بیتەوە یان دلیان بوی بسـوتی تەنانەت دەسگیرانەکەشی رووی لی‌وەرگیرا تا چاو نەبرنە یەکتری •

کورەی بریندار ناچار رووی وەرچەرخان‌و ملی ری‌ی گرتەوە بە بروایەکی پولایین خوی کیش کرد بە دەشتەکەدا تا گەیشتە پەنا داریکی شکاو کە با هەلی‌کەندبو ئەوەندە خوین لە زامەکانی رویشت تا لە دارە بی‌گیانەکە خراپتری لی‌هات‌و گیانی سپارد •

کاتی کە بە تەواوی ئاشکرا بو کە لە جەنگا شکاون‌و داگیرکەران بەم زوانە خویان ئەکەن بەو دی‌یەدا شیوەنی ژنان کلپەی کرد کـــە پیرەمیردەکە گوی‌ی لەمە بو پرسی ئەوە چیە ؟ پی‌یان ووت :

ــ نیشتمانمان گیرا ، رولەکانت بە خویان‌و هاوری‌و سەرکردەیانەوە بە دەستی دوشمن لەناوچون •

هەر کە ئەمەی بیست کەوت بە زەویدا ئەو کەوتنە بو راســـت نەبوەوەو ئەویش مرد ژنان بە یەك دەنگی بە سوز قیژانیان :

ــ هاوار بو وولاتمان •• بو پیاوانمان •• ئیمرو دوایین پیـــاومان لەناوچوو کە کورە شەلەکە ئەمەی کەوتە بەر گوی کەوتە لیو کوروشتنی خوی لە داخا •• بەلام هەرچەندی ئەکرد فرمیسك لە چاوی نەئەهات •• چونکە ئەم پیاوەو ماوە بەلام بە پیاویان نەدایە قەلەم ، بەم پـــی‌یەئەو شەوەش بەسەر چوو ••

که بەیانی شەبەق هەلهات ـ یودیث ـ خوی گەیاندە لای گورە شەلەکەو پیی ووت :

ـ « داوود » ئەوە بو ناگری بو باپیرت ؟ چیتە ، ئەلی ئیمشەو لەسەر درك روژت کردوتەوە ، نەنوستوی ••• پیم بلی ئەگەر گریانت دی بو ناگری ؟

ـ لیم گەری پوری منو گریانیان نەوتوە ، خوم چیمو گریانم چیە ؟ من ناتوانم ئەو باجەی لەسەرمە بەرامبـــەر نیشتمان بیدەم ئیتر بوچ بگریم !

ـ ئەمەندە دلت بە مردنەوەیە •

ـ چون دلم پیوەی نەبی ، ژیانیکی ئاوا پر شەرمەزاریو ژیر دەستی باشە یان مردنیکی بە شەرەفانە •

ـ یودیث ـ سەری دانەواند ساتیكو لە پاشان سەری هەلبریەوەو بە دەنگیکی لەسەر خو پیی ووت :

ـ ئەگەر راست ئەکەی دلت بە مردنەوەیە ، من مردنیـــــــکت بو ئەدوزمەوە کە خەوی هەمو قارەمانیك بی ، کە دارەکەی دەستت بو ببی بە بالی پەریو فریشتەو بتگەیەنە بەهەشتی نەمران •

ـ پوری گیان ، نازانی چەند دلم پیوەیە کە شتی بکەم لەم کاتەدا گیانی پالەوانە شەهیدەکانمانی پی روون بکەمەوە •

ـ کەواتە گوی بگرە :

« لەدوای ئەوە دەستی گرتو بردی بو بورجە بەرزەکەی کلیسە لای زەنگە گەورەکەوە خستیە ژوورەوە ، گورەش دەرگای لەسەر

خوی داخستو کلیلەکەی فڕیدایە دەری ووتی :

ـ ئەو کلیلانە لابە ئیتر من ئیشم پییان نەماوە •

(یودیث) گەڕایەوە بو لای ژنانو پیی ووتن :

ـ تازە پاش پیاوەکانمان ژیان ئەوەندە کەلکی نەماوە ، چون بژینو بە چاوی خومان ببینین دوشمن تەراتین بکا لە خاکەکەمان ، هەستن هەر کەسە بچیتە مالی خویو لە مالەکەیا داریکی زور کەلەکە بکاتو نەوتی پیا بکا ، هەر کە گویتان لە زەنگی کلیسە بوو خیرا دەست بدەنە هەر شتیک کە بو شەر دەست بداتو وەرن بو ئیرە ، لاشەی پیرەمیرد ئەبەینە لای خەندەقەکە ئەینیژینو شەر ئەکەین نایەلین دوشمن بیتە خاکمانەوە مەگەر بەسەر لاشەکانمانا •

ژنان دەستبەجی بەرەو مال بوونەوە بو جیبەجی کردنی فەرمانەکەی ـ یودیث ـ بو روژی دوایی لە بەرەبەیانا زەنگی کلیسە کەوتە لیدان چونکە ـ داوود ـ چاوی لیبوو لە دوور لەشکری دوشمن توز ئەکا ئیتر ژنانیش لەسەر گوری پیرەمیردەکە ، لە ناو خەندەقەکەدا روو بە رووی مردن وەستان •

ئەوەندەی پی نەچوو کە دوشمن نزیك بوەوەو دوایین شەر دەستی پی کرد لە بەینی ئافرەتانی ئازادی خوازو لە بەینی دوشمنی چەپەلا ، ژنان شەریکی پالەوانانەیان کرد تا دوایەکیان خوینی گەش وەك فوارە لەسەر سنگە سپیەکانیانەوە هەلئەقولی • ئیتر داگیر کەرەکان خویان کرد بەناو دیداو خوشی خوشییان بوو کە ئەم هەمو تالانەیان چنگ کەوت •

لەپر ـ داود ـ لەسەر بورجەکەوە کەوتە شاپلیتە هاویشتن‌و گری بەردایە دی‌یەکە مال بەمالی ، زاقو زریقی خستە ناو دوشمنانەوە ، دەنگی قیژەو هاواریان ئەگەیشتە ئاسمان بەلام دەنگی زەنگی کلیسەکە هەمیشە بەسەر دەنگی ئەوانا زال بوو ـ داوود ـ بە مەخسەرەیەکی بردن با بە دەواری شری نەکردبی ، لە خوشی‌یانا ئاگای لە خوی نەمابو بە راستەو بە چەپەدا شاپلیتەی ئەهاویشت تا لە پر دەنگیکی گەورە هات‌و لەگەل ئەو دەنگەدا ـ داوود ـ ووتی :

ـ پەیمانەکەم بەجی هینا ـ دایکی ئازادی خواهان ـ موژدەبی وا منیش هاتم ئیتر دنیا بی‌دەنگ بو بە وینەی بی‌دەنگی‌و خاموشـــــی ـ گورســـتان .

بورجەکەش بەلادا هات‌و داوودیش گیانی ســـپارد پاش ئەوەی دوشمنی قەلاچو کرد هەموی سوتاندن‌و بی ئەوەی گوی بداتە ژیان هەروکو دایکەکان گوی‌یان نەدایە مردن‌و گرنگتریش لە مردن لە ری‌ی نیشتمانا .

مەژی بـــــو مردن بمرە بو ژیان
چون قازانج ئەکەی تا نەکەی زیان
لە زرەی زنجـــیر دلت نەلەرزی
پیوەند بو لەشە نەوەک بو گیـــان
ـــ ب ـــ

باوەر پی کراوی هیوا

ل :-

بەغداد : ١ ـ ماموستا بەشیر موشیر ـ حیدرخانە ٠

سولەیمانی : ١ ـ رؤف معروف ـ خاوەنی کتیبخانای گەلاویژ ٠

٢ ـ محمد عارف معروف ـ خاوەنی کتیبخانەی زیوەر

کرکوك :ـ عمر بێ کەس ـ شەقامی سیروان

شقلاوە :ـ مەخزەن سفین طە ئەحمد خوشناو

هەولیر :ـ خاوەنی کتیبخانەی سەربەستی رؤف معروف

کۆیە :ـ خاوەنی کتیبخانەی حاجی قادری کویی محمد شوان

رانیە :ـ توفیق مەلا سەدیق

هلبجة :ـ سید حسین ئەمین

زاخو :ـ محمود حاجی احمد مکتب التحریر

قەلادزە : نورالدین ملا صابر

رەواندز : علی عبدالله : کتیبخانەی رەواندز

خانقین : حبیب برزوو : کتیبخانەی سیروان

هیوا

گوڤاریکی ئەدەبی و زانستی یە
مانگی جاریک دەرئەچی

HÎWA

Govarêkî Edebî u Zanistîye
Mangî Carêk Dereçê

Bexdad - Gapxaney Temedun
M. Salih El-E'zemî

بەغداد : چاپخانەی تمدن
محمد صالح الاعظمی

ئوپەریتی خوشکو برایەک

– ج • دانا –

بیستون :

گیانەکەم – پەخشان – لەبەرچی پەستوغەمباری ئەتو
چاوت لی یە لەم دەروو دەشتەی ســروشت داویە بەتو

نیرگسی بونخوشی جوانو ئەرخەوانی مورو ســـەوز
وا گولالەش دەستی پی کرد یادی شوخی بی (وەنەوز)

شوخی مەردی میللەتی کوردن کــە هەرگیز نامرن
چاوت لی بوو چون بەرەو (سیدارە) ئەتووت ئاگرن •!

بی ئەوەی هیچ سل بکەن بو قەومی کورد هەلواسران
دەم بە خەندە••دەست بە چەپلە••بانگ ئەکەن (یا نیشتمان) •؟!

نیشتمانت زور تەواوە ، هیچ کەمو کوری نیـــە
پر لە –ئالتونی رەشە – بو ئاسنوو زیوت نیە ••؟

شاخوو دولت گشتی سامانە ، فەررە ، بو قەومەکەت
نایەلم شـــالاوی بوبیت •• من ئەســـینم تولەکەت

پەخشان :

روحەکەم بیستون بلیم چی ، وا هەمومان پەستو دیل
ئەم هەوا خوشەی وولاتم•دوای ئەوەش وا دەردو سیل

بو پیکه‌نین

له قوتابخانه‌ی ثانوی که‌رکوکه‌وه
چالاك تاله‌بانی ناردویه

ماچ کردنی لاقارسه

دایك :ـ سامان ، کورم بچو ده‌ستی فاتمه‌خان ماچ بکه •

سامان :ـ به‌خوا دایه فاتمه‌خانـ به ماچ قارسه ، دوینی باوکم له‌به‌ر دالانه‌که‌دا ماچی کرد کیشای به ده‌میا •

ئای به‌سه‌زمان

نوکه‌ر :ـ ئاغا ! ئه‌مرو به‌رانه‌که شوقیکی له خه‌سوت هه‌لدا •

ئاغا :ـ ئای به‌سه‌زمان ! به‌خوا ره‌نگه شاخه‌کانی شکابی •

ئای قورم به‌سه‌ر

کور :ـ بابه‌گیان ، بابه‌گیان ـ دایکم بو به‌ژیر ئوتوموبیله‌وه •

باوك :ـ ئه‌ی قورم به‌سه‌ر! دایکت که‌رتیـــــــك بو ئه‌مه حالم بو به‌ده‌ستیه‌وه ، ئه‌ی که بو به دوان چیبکه‌م ؟

میرووله

ماموستا :ـ کی ئه‌توانیت تیکه‌لاوی ـ خلیط ـ که له شه‌کرو خوی پیکهاتوه جیای بکاته‌وه ؟

قوتابی :ـ ماموستا ••• ـ میرووله ـ •